

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Kultureel Tijdschrift van de Heemkundige en
Historische Kring Gent V.Z.W.

Redactie-adres : Sint-Lievensdoorgang 1, 9000 Gent

8ste Jaargang, nr. 4

15 juli 1979

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe

Penningmeester : A. Verbeke

Ruildienst : Van Geluwe-Eggermont A., Maïsstraat 235, Gent

Secretariaat : Maïsstraat 235, Gent. - Tel. 26 23 28

Postrekening : 000-105.04.73-60 - Heemkundige en Historische
Kring Gent, Koggestraat 14, Gent

Lidgeld : 200 fr. per jaar.

INHOUD

Gent in 1865	178
Een en ander over de klokken van het Belfort	199
Waarom een Liefdadigheidswerkplaats niet werd opgericht in 1806	219
Het Hotel de Nockere	223
Bibliografie	225
Straatnamen	226
Te Gent	227

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatie-
centrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Be-
geijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12
uur. (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus.

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Gent en van het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen

GENT IN 1865

2 januari : De maatschappij Zonder Naam, die tot heden gevestigd was in het koffiehuis Fauconnier naast de Minardschouwburg, is verhuisd naar de zaal Sodaliteit.

10 januari : Le Bien Public publiceert de volledige tekst van de encycliciek Quanta Cura en van de Syllabus. Le Bien Public zal in een aantal artikels de encycliciek verdedigen, terwijl de liberale Journal de Gand het document zal kritiseren.

20 januari : Coupon 24 van de aandelen van de Société Linière Gantoise (waarde duizend frank) zal uitbetaald worden aan vijftig frank.

22 januari : In de zaal Parnassus werd een meeting gehouden. Volgens het verslag van de politie waren er een 250 toehoorders. Deneef Edm., voorzitter van de mecaniekers en De Ridder Jan, voorzitter van de wevers, voerden er het woord.

1 februari : De eerste opvoering van de opera Mireille van Gounod (geschreven in 1864) mag een waar kunstfeest genoemd worden. De toondichter, die de opvoering bijwoonde, werd geestdriftig toegejuicht door het publiek. Na de voorstelling bracht de Koormaatschappij een serenade aan de kunstenaar, die verbleef in het Posthotel.

In al de Gentse kranten verschijnen brieven van Belgische zouaven, die vertrokken naar Mexico.

5 maart : Te Gent overleed de heer Lacoste, opperbevelhebber van de burgerwacht. Lacoste werd geboren te Gent op 22 oktober 1794. Na zijn opleiding in de school van St.-Cyr werd hij onderluitenant bij het Frans leger in 1813. In 1814 is hij eerste luitenant in een regiment van het Hollands leger om einde 1830 majoor te worden bij het Belgisch leger. Kolonel in 1841 wordt hij bevorderd tot luitenant-generaal in 1856. Hij ging op rust in 1857 en werd dan opperbevelhebber van de Gentse burgerwacht.

De cavalcade van de Zonder Naam heeft tijdens carnaval 5 607,49 fr. opgebracht.

Les journées de carnaval sont des orgies patronnées par le libéralisme. (Le Bien Public). Er werd tijdens carnaval een Vlaams liedje verkocht, waarvan we de tekst niet terugvonden, maar waarin volgens Le Bien Public "le bureau du Bien Public y est qualifié de smeerige ransel, style de Baes Kimpe et de son rédacteur en chef". (bedoeld wordt de krant De Stad Gent).

Le Nouvelliste zal schrijven : "Le bal du grand théâtre a attiré la foule et l'on s'y est trémoussé depuis onze heures du soir jusqu'à cinq

OPENBARE
MEETING

DOOR

EDM. DENEFF,

Op **ZONDAG** aenstaende **22 January 1865,**

OM 10 1/2 URE 'S MORGENS,

In de Zaal van PARNASSUS, Houtlei.

Alle Werklieden, het zy gelyk van welk ambacht, worden
uitgenoodigd deze **MEETING** by te wonen. Eenieder zal het
vrygelaten zyn er het woord te voeren, mits zich aangegeven
te hebben op het Bureau.

ORDER VAN DEN DAG :

- 1° De meeting: hunne noodwendigheid, hun regt, hunne voorbereiding.
- 2° De meeting in Amerika.
- 3° Betrekkingen der meesters en knechten in Amerika.
- 4° Hoe men in België tot dit doel geraken zal.

Aan den ingang der Zaal zullen Petitiën ter tafel neerliggen, ter onderteekening van een ieder.

Des. — Drukkery van F. BAGE, Volvinkerswaai, 101

heures du matin sans interruption.”

12 maart : Te Gent overleed Adolphe Neyt. Hij werd te Gent geboren op 11 mei 1804 als zoon van een koopman. Onder het Verenigd Koninkrijk was hij luitenant bij de schutterij. Na 1830 bestuurde hij met zijn vader een suikerraffinaderij, die gevestigd was op de Coupure. In 1848 wordt hij lid van de gemeenteraad en lid van de kamer van Koophandel. Lid van de provincieraad in 1854 wordt hij verkozen tot volksvertegenwoordiger in 1857. Hij was geen kandidaat meer voor de verkiezingen in 1861. A. Neyt werd burgerlijk begraven.

15 maart : De gemeenteraad wijzigt het reglement op de beluiken. In de nieuwe beluiken mag de bebouwde oppervlakte niet meer bedragen dan de helft van de oppervlakte van het beluik; de toegang tot het beluik mag niet overbouwd zijn.

20 maart : De katholieke Kring, die thans reeds 600 leden telt, heeft het hotel de Nockere aangekocht, waar de Handels- en Nijverheidskring zijn lokaal had.

25 maart : Op het kerkhof van de Dampoort werden door werklieden vergezeld van een politieagent een vijftal grafkelders, die gebouwd werden op last van de commissie van de kerkfabrieken afgebroken. Er volgt natuurlijk een klacht door de pastoors van Sint-Baafs, van Sint-Jacobs en van het H. Kerst, terwijl De Baets de minister in het parlement interpelleert.

31 maart : In een artikel in verband met het ontwerp van het reglement op de begrafenissen schrijft Le Bien Public over Fr. Laurent : “Il trône en maître à l'hôtel de ville; il mène à la baguette le docile troupeau de nos conseillers communaux”.

5 april : Peter Benoit heeft een concert in het Casino gedirigeerd.

11 april : De gemeenteraad bespreekt de begroting. Guequier verdedigt de afschaffing van een toelage van 5000 fr. aan de maatschappij, die de paardenrennen inricht. Fr. Laurent verklaarde : “De paardenloopen zijn door de rijken ingevoerd en zijn het vermaak van de rijken. Het is dus billijk, dat dezen de uitgaven dragen. Aan de koersen is er niets schoons en goeds”. De toelage wordt gestemd met veertien stemmen voor en zes tegen. De tegenstemmers waren Fredericq, Voituron, Laurent, Wagener, Dubois en Guequier.

De verkoop van de oude Sint-Annakerk in de Lange Violettenstraat, groot 457 m²., voor de som van 19 050 fr. wordt door de gemeenteraad goedgekeurd.

21 april : De gemeenteraad keurt een reglement op de begrafenissen

goed. Het verslag, dat niet minder dan 91 bladzijden telt plus nog 64 bladzijden bijlagen, werd opgesteld door Fr. Laurent. Daarmede kennen we ook de strekking van het rapport en het reglement. In het verslag worden de volgende problemen behandeld : de grootte van de kerkhoven (volgens het verslag thans onvoldoende), de scheiding van de graven per eredienst, wie moet en wie mag begraven worden op een gemeentelijk kerkhof, het kerkhofpersoneel - thans werd dit personeel nog aangesteld door de geestelijke overheid -, de toelating tot begravenis. Het reglement telt niet minder dan 86 artikels.

Art. 7 bepaalde : "Het personeel der kerkhoven bestaat uit een bestuurder der begrafenissen, een bewaarder voor ieder kerkhof, een grafmaker, twaalf dragers, een ceremoniemeester." De bestuurder zetelt op het stadhuis, is een adjunct-politiecommissaris en geniet een jaarwedde van 2000 fr. De bewaarders hebben de graad van politie-agent en ontvangen duizend frank per jaar; ze houden het register van de begrafenissen bij. De grafmakers verdienen 600 tot 800 fr. per jaar. De dragers stonden onder het bevel van de ondernemer van de begrafenisplechtigheid en werden door de ondernemer betaald. We moeten nog art. 85 vermelden, dat bepaalde : "De muren, die het zoo gezegd protestantsch van het zoo gezegd katholiek kerkhof in het voorgeborchte van de Brugsche poort en het zoo gezegd joods van het zoo gezegd katholiek kerkhof in het Heuvelpoortvoorgeborchte afscheiden, zullen afgebroken worden". (zie Mémorial administratif de la ville de Gand 1865). Een reglement stemmen en het uitvoeren zijn twee verschillende zaken. Einde 1866 wordt het nieuw reglement nog niet toegepast. Dat weten

we onder meer door een incident op het kerkhof van de Dampoort. Begin december 1866 zou een zekere Schilpp, muzikleraar aan het conservatorium en protestant, begraven worden op het kerkhof van de Dampoort. Toen de lijkstoet op het kerkhof kwam, verhinderden vrienden van de overledene, dat hij zou begraven worden op het kerkhof en drukten de wens uit, dat de overledene zou begraven worden op het protestants kerkhof van de Brugse poort. Hierop werd de lijk-kist in een bergplaats geplaatst. Uit het onderzoek ingesteld door een politiecommissaris bleek, dat de toelating tot begraafing werd afgeleverd door de koster van de Sint-Baafskathedraal en dat broeder Bernard, recollet en die belast was met de begraafnissen op het kerkhof van de Dampoort, al de nodige schikkingen had getroffen. (Verslagen van de gemeenteraad deel 61) Pas in de begroting voor 1867 vinden we bij art. 12 punt 13 een voorziene uitgave "drie grafdelvers aan 1000 fr.," wat niet in overeenstemming is met het reglement. De bestuurder en de bewakers worden niet aangesteld. Wel is er een stadsbediende, die ook met andere opdrachten is belast, die nu het toezicht krijgt op de kerkhoven en hiervoor een vergoeding ontvangt van 400 fr. per jaar.

Een begroting stemmen en ze uitvoeren zijn nog eens twee verschillende zaken. In het register van de uitgaven (S.A.G. reeks a 3/3) vin-

den we voor 1867 slechts één grafdelver, die maandelijks 90 fr. ontvangt. Soms wordt hij aangeduid als "fossoyeur temporaire". Zelfs in 1871 vinden we slechts een grafdelver, die thans maandelijks 83,33 fr. ontvangt (dit is dus een jaarwedde van duizend frank).

Trouwens op 7 juni 1865 lezen we in de Nouvelliste : "Le collègue échevinal ne portera pas devant le conseil le deuxième projet de règlement en ce qui concerne les inhumations de manière que le premier règlement déjà voté resterait lettre morte".

De gemeenteraad heeft tijdens een geheime zitting besloten de feesten der wijding van de bisschop niet bij te wonen. De Gazette van Gent schrijft vernomen te hebben, dat de korpsoverste van de burgerwacht van Gent besloten heeft, dat de burgerwacht de plechtigheden van de wijding van de bisschop niet zal bijwonen.

23 april : Nauwelijks zijn de eerste warme dagen daar, of de gevaarlijke en tevens zedeloze tonelen der naakte zwemmers hebben weer elke dag in de Rietgracht plaats. (Beurzencourant)

1 mei : Heden had in de Sint-Baafskathedraal de plechtige wijding plaats van bisschop Bracq door kardinaal Sterckx. 's Anderendaags deed de bisschop zijn plechtige intrede in de stad Gent. De straten waren versierd met mastbomen en vlaggen. Er was een massa volk op de been, een ontelbaar aantal buitenlieden waren naar de stad gekomen. De bisschop vertrok uit het klooster van de Visitatie te Sint-Amandsberg, klooster en school, die door Mgr. Bracq waren opgericht. De feeststoet ging langs de Vrijdagmarkt naar het bisdom. 's Avonds waren talrijke gebouwen verlicht. Op donderdag 4 mei werd een ontvangst in het bisschoppelijk paleis ingericht. Op de ontvangst bemerkte men onder meer de liberale schepenen Aug. De Cock en Am. De Leu alsook de liberale senator Grenier-Lefebvre en oud minister Rolin.

10 mei : De Nieuwe Wandeling levert thans een prachtig uitzicht. Reeds verleden jaar was het deel voorbij de windmolen in een heerlijke tuin herschapen. Thans is er ook een tuin aangelegd langs de kant van de Coupure. De boulevard achter Akkergem is ook zo goed als voltrokken en de brede wandeling strekt zich uit van af de Coupure tot aan de Leie achter de Bijloke waar later een brug zal gelegd worden. Het bestuur van het Willemsfonds heeft besloten op 1 juni zijn volksbibliotheek te openen in een zaal van de Minardschouwburg palend aan de Estaminet Fauconnier, ingang langs de Corianderstraat.

9 juni : Sedert enkele dagen is men met de afbraak begonnen van de oude Sint-Annakerk. Eergisteren zijn de klokken neergelaten. Volgens de Beurzencourant van 11 juni heeft men er grafkelders ontdekt, o.a.

Feestelijke optocht op 2 mei 1865

van Marten Volcaert, schepen te Gent in 1539.

14 juni : Pas einde mei verschenen in de kranten berichten over de gebeurtenissen in Mexico. Op 11 april werden te Tacambaro 250 Belgische vrijwilligers van het legioen verslagen door 3 500 Mexicaanse soldaten. Hierbij sneuvelden zeven officieren en veertig manschappen. De overlevenden werden gevangen genomen. Majoor Tydgadt Constant, geboren te Gent in 1827, officier, werd gekwetst en overleed aan zijn verwondingen.

Op 14 juni had in de Sint-Baafskathedraal een lijkdienst plaats voor

de gesneuvelde Belgen. De katafalk was versierd met allerlei wapens. De Gentse tekenaar T'Felt maakte een tekening van de kerkversiering. De mis werd bijgewoond door talrijke militairen en door leden van de burgerwacht en van het gerecht.

25 juni : De dividend van de aandelen van de Société de la Lys bedraagt voor 1864 vierhonderd frank per aandeel, waarvan de waarde 2350 fr. bedroeg op de beurs te Gent op 26 juni.

Reeds in maart zal Le Bien Public schrijven : "Telle est la prospérité de la filature du lin pendant l'année qui vient de s'écouler, que l'une des grandes sociétés linières de notre ville va. disposer pour 1864 d'un dividende de 40 % . (De uitgifteprijs van de aandelen bedroeg 1000 fr.)

Te koop :

Salvatorstraat 74 : huurprijs 56 fr. per trimester

Salvatorstraat 76 : huurprijs 16 fr. per maand

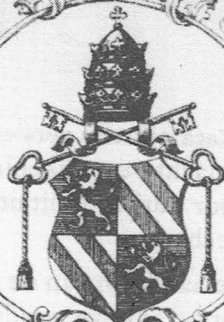
Salvatorstraat 78 : beluik van achttien woningen : gemiddeld 1,36 fr. per week en per woning.

Klein Meerhem 2 : 1,85 fr. per week

Engelandgat 16 (hoek Watergraafstraatje) 37,50 fr. per maand

26 juni : Door de studenten wordt aan prof. dokter Bruggraeve zijn borstbeeld, werk van Van Eenaeme, overhandigd. In een toespraak wordt er aan herinnerd, dat dokter Burggraeve voortdurend geijverd heeft om de fysische en morele toestand van de arbeider te verbeteren. In zijn dankwoord zegt de hoogleraar : "L'amélioration de la vie domestique de la classe ouvrière, tel est donc le noeud de la question". 's Avonds brachten de studenten aan hun hoogleraar een serenade; voorafgegaan door de muziek van de Verenigde Artiesten stapten ze op per twee en omringd door een rij commissionaires, die een honderd fakkels droegen.

1 juli : Vanaf 16 juni verschijnt dagelijks een bericht aan de lezers in de Journal de Gand, waarin wordt medegedeeld, dat vanaf 1 juli de prijs van een abonnement verlaagd wordt van tien frank tot vijf frank per trimester. Tevens wordt medegedeeld, dat vanaf 1 juli de krant L'Echo des Flandres zal samensmelten met de Journal de Gand en dat de abonnees van L'Echo des Flandres de Journal de Gand zullen ontvangen. De krant verschijnt 's namiddags om een uur. Vanaf 19 juni wordt de titel Journal de Gand met als ondertitel L'Echo des Flandres. Waarom deze samensmelting ? Vermoedelijk was de Journal de Gand in 1861 verkocht aan de Gentse liberale associatie met als geldschietter burgemeester Ch. de Kerchove. De uitgave van de beide kranten was

BANQUET
OFFERT PAR
Monseigneur Henri François
BRACQ
XXII. EVÊQUE DE GAND
à l'occasion de son Sacre
le 7 Mai 1865.

MENU.

Potage Printanier
Hors d'œuvre.
Bouchées à la Reine
Relevés.
Carbot sauce hollandaise.
Filets de bœuf à la Godart
Entrées.

Jambon au Vin de Madère
Quartier d'agneau à la Normande
Cotelettes à la Duchesse
Poulets de grains à la Bechamelle
Légumes.

Aperçus en branches
Petits Pois.

Rotis.
Dinde truffée à la Périgord
Faisan de Bohême piqués

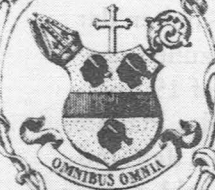
Plats froids.

Salmon en gelée
Buisson de homardo.

Pâtisseries.

Mougat impérial
Meringues
Glaces panachées

Ananas, Fraises, Fruits
et Dessert.

allicht deficitair en had de samensmelting een gezondmaking van de financiële toestand tot doel. (1)

10 juli : Heden overleed Constant de Kerkchove, oud burgemeester van Gent. Constant de Kerchove werd te Gent geboren op 31 december 1790. In 1810 trad hij in dienst van het Franse leger als luitenant bij de ruitery. In 1842 werd hij burgemeester van Gent als opvolger van Van Crombrugge J., die overleed op 10 maart 1842. Hij was senator van december 1851 tot juni 1855. Na de nederlaag van de liberalen bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1854 werd hij als burgemeester opgevolgd door Delehaye. In 1855 verliet Constant de Kerchove het politiek leven. Hij werd begraven te Wondelgem. De lijkdienst in de kerk te Wondelgem werd bijgewoond door bisschop Bracq.

16 juli : Op het kerkhof van de Heuvelpoort werd het grafmonument van Van Peene ingehuldigd. Een optocht, waarin naast talrijke Gentse verenigingen ook toneelmaatschappijen uit Brussel, Brugge, Deinze, Ieperen, Dendermonde en Kortrijk opstapten, trok van de Kouter naar het kerkhof. Aan het graf sprak Felix Boone.

22 juli : In de Nijverheidsschool wordt een leergang over het gebruik van de naaimachine ingericht.

3 augustus : Gevraagd voor Frankrijk : draadjesmakers, kardenmeisjes en andere werklieden. Goed dagloon. Reiskosten betaald. Zich te wenden bij Frans Bilén, In den Ouden Steur, Rode Koningstraat bij het Oudburg.

7 augustus : Ter gelegenheid van de terugkeer van Emiel Soenen, zoon van ridder Florent Soenen, van zijn reis naar het Heilig Land en een deel van het nabije Oosten, stapte een feeststoet op van Maalbrugge naar het kasteel Puttenhove te Sint-Denijs. Het Ridder Soenenspark is gelegen aan de Kortrijkse steenweg. (Links juist voorbij de overweg van de spoorlijn)

14 augustus : De Kamer bespreekt een wet op het kiesbedrog. De Beurzencourant schrijft : "We vragen ons af of de Kamer niet een beetje te ver gaat door haar begeerte om de kiezingen van de damp van wijn en bier te zuiveren ?"

21 augustus : Te Kamerijk heeft de Gentse Koormaatschappij de grote ereprijs gewonnen. De voorzitter van de jury was Ambroise Thomas. Op maandag 21 augustus hield Koormaatschappij een feestelijke optocht.

28 augustus : De heer De Sutter, bakker, heeft drie maal tijdens de

Seghes. Pitzen. Perpète. de Monteforte. Mathieu. Davieux. Simon. Delbecque. Kaminick.
 Dedoncker. Gibant. Magis. Lattain. De Buck.
 Aufief. Paillon. Noix. Bruys. Widy.

Groupe de Sous-Officiers du Bataillon de
 l'Impératrice Charlotte de la Légion Belgo-Mexicaine.

Groep onderofficieren van het Belgisch-Mexikaans legioen

jaarlijkse koningsbolling ingericht door de maatschappij De Drie Sleutels op het Sint-Pietersplein de koningstitel behaald en is nu keizer. Een stoet met een zestal rijtuigen trekt door de wijk.

10 september : Door de wevers wordt aan het stadsbestuur een verzoekschrift overhandigd. Bij opzeg door de patroon moet de werknemer onmiddellijk het werk verlaten, bij opzeg door de wever moet hij eerst nog veertien dagen uitdoen. Er wordt gevraagd voor de beide gevallen de voorwaarde eenvormig te maken. Tevens wordt nog gevraagd, dat er geen kinderen beneden de elf jaar zouden worden tewerkgesteld, dat vrouwen maximum elf uur per dag zouden werken en dat het zondagwerk, dat nog in enkele fabrieken bestaat, overal zou worden afgeschaft. Er wordt nog gevraagd toiletten in de werkplaatsen in te richten en er voor te zorgen, dat de draaiende delen van de machines zouden worden afgedekt.

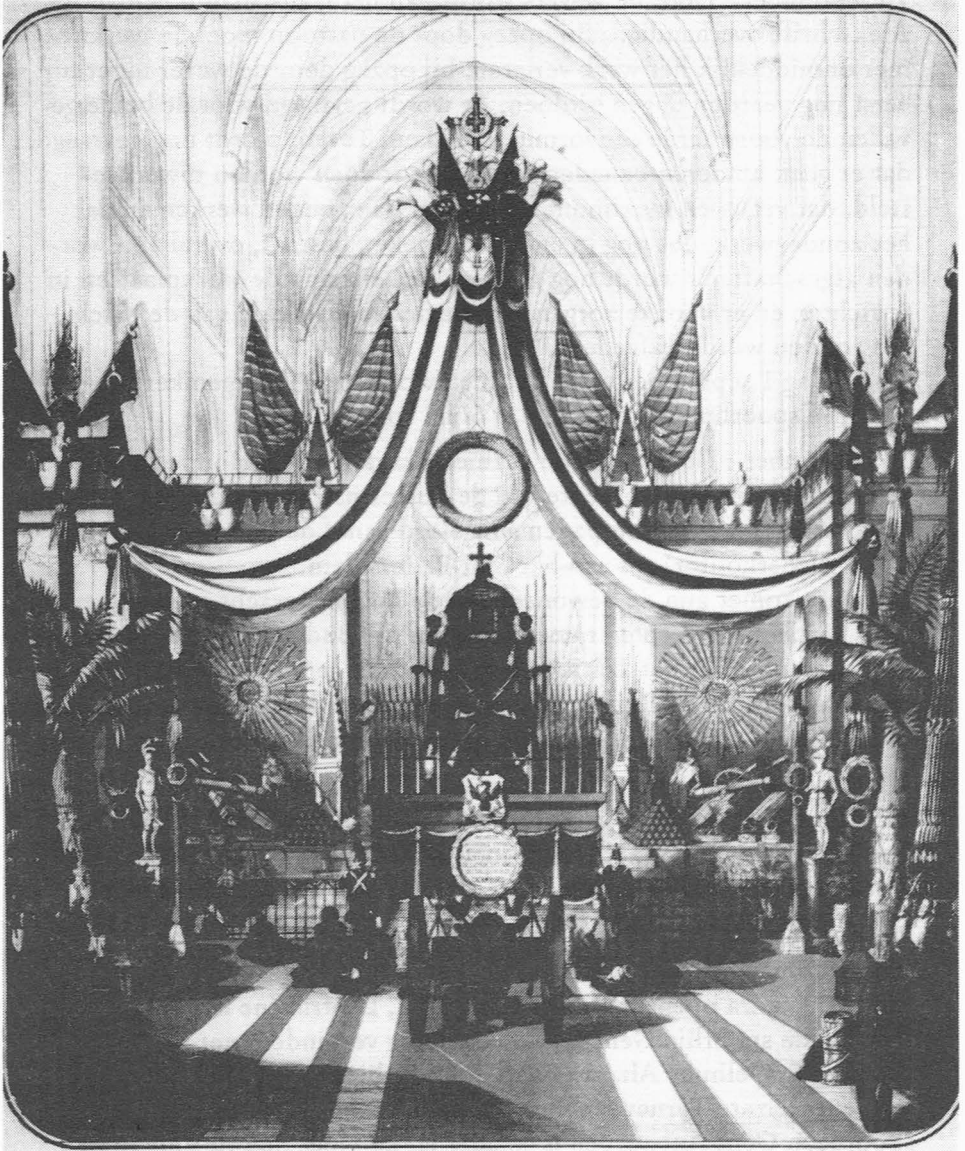
Op vrijdag 1 september werd het nieuw orgel in Akkergemkerk ingewijd. De spoorlijn Gent-Zelzate is bijna voltooid.

15 september : De brug bij de Jezüietenkerk over de Houtlei wordt verbreed tot de ganse breedte van de Bestormstraat. In de Sint-Pietersvrouwstraat worden voetpaden aangelegd vanaf de pomp Ten Spriete (hoek Nederkouter) tot aan het Sint-Pietersplein.

De ganse zomer zijn de bewoners van de Begijnengracht en Begijnendries verplicht deuren en ramen gesloten te houden door de onverdragelijke stank, daar het Leitje sedert jaren niet gereinigd werd. Reeds in de Peperstraat en Burgstraat kan men de stank waarnemen. Evenzo is het gesteld op de Reep, die een grote reiniging behoeft. (De Beurzencourant).

16 september : De kerk van Sint-Stephanus (Augustijnen) zal binnen kort verrijkt worden met twaalf nieuwe schilderijen, die de twaalf Apostelen voorstellen en geschilderd zijn door Arnold Overdeput.

24 september : In de Minardschouwburg wordt het toneeljaar geopend met het werk van Sleeckx "Zoo de ouden zongen, zoo tjiepen de jongen". De opera opent met Guillaume Tell, L'Africaine is ter studie. Men zal de spoorlijn Gent-Eeklo voorlopig verbinden met het spoor naar het Stapelhuis. Alzo worden de spoorlijnen Gent-Eeklo-Brugge en Gent-Zelzate-Terneuzen verbonden met de rijksspoorweg. De spoorbaan Gent-Antwerpen is smaller en kan niet met de andere lijnen worden verbonden. Het werk zal tegen 15 oktober klaar zijn. De vervoerprijs van steenkolen van St.-Gislain naar Eeklo zal met 1,50 fr. tot 2 fr. per duizend kg. verminderen, dit is ongeveer 10 % van de prijs van de steenkolen.

Sint-Baafskathedraal op 14 juni 1865

De Beurzencourant vermeldt een brief, verschenen in een Engelse krant, van F.L. Bauwens, zoon van Lieven Bauwens en wonende te Walworth in Engeland.

28 september : Te Gent werd voor de eerste maal een regelmatige leergang in de fotografie ingericht. De K. Maatschappij voor Schoone Kunsten heeft beslist in 1866 een internationale tentoonstelling van fotografieën te organiseren.

2 oktober : In het hotel Zaman in de Koningstraat wordt een nieuwe katholieke middelbare school, Sint-Lievensgesticht genoemd, geopend.

23 oktober : De trafiek in de Gentse zeehaven, die geopend was in 1827, nam langzamerhand uitbreiding. In 1842 waren er 314 schepen met een gemiddelde tonnemaat van 98 ton. In 1860 waren er 357 schepen met een gemiddelde tonnemaat van 138 ton. En in 1864 was de gemiddelde tonnemaat gestegen tot 165 ton. Bovendien vervangen schepen met schroef of met raderen meer en meer de zeilschepen.

Julius de Hemptinne verdedigde in de gemeenteraad de verbreding van het kanaal Gent-Terneuzen. Het kanaal had een breedte van 30 m. aan de oppervlakte en van 15 m. op de bodem en was 4,60 m. diep. de Hemptinne stelt voor de breedte te brengen op 50 m. (20 m. op de bodem) en de diepgang te brengen op zes meter. Er stellen zich natuurlijk een aantal problemen, waarvan het voornaamste wel was en nog is, dat het kanaal voor een deel op Nederlands grondgebied is gelegen. Bovendien liggen over het kanaal negen bruggen (Muidebrug, Meulestedebr., spoorbrug lijn Gent-Eeklo, Langerbrugge, Terdonk, twee bruggen te Zelzate, Sas van Gent en Sluiskil). De totale uitgave wordt geraamd op zeven miljoen. Gemeenteraadslid Pickaert stelt voor het waterpeil met vijftig cm. te verhogen. Schepen de Maere doet een derde voorstel : het waterpeil verhogen met 74 cm. en de studie aanvangen van een nieuw zeekanaal Heyst, Balgerhoeke tot aan het Rabot te Gent. Het voordeel van dit voorstel is, dat het zeekanaal volledig op Belgisch grondgebied zou liggen. Op 22 januari 1866 zal de gemeenteraad een dagorde goedkeuren, waarbij opdracht wordt gegeven de middelen te bestuderen om de diepgang en de breedte van het zeekanaal te verbeteren. Pas in 1870 zal met de aanpassing van het kanaal op Belgisch grondgebied worden begonnen, terwijl een overeenkomst met Nederland pas op 31 oktober 1879 zal worden ondertekend.

Op 23 oktober keurde de gemeenteraad tevens het reglement van het Lousbergsgesticht, dat zal geopend worden op 8 december 1865, goed. Het personeel bestond uit een econoom, twee knechten en twee toe-

zichters, gekozen onder de proveniers. De econoom ontving een jaarwedde van 600 fr. en genoot kosteloos woning en voeding. De jaarwedde van de knechten bedroeg 300 fr. De proveniers-toezichters ontvingen drie frank per maand. Art. 15 bepaalde : "Tous le prébendiers sont obligés de faire à tour de rôle les corvées ordinaires de l'établissement sauf les cas d'empêchement physique". Vermoedelijk bestonden deze karweien uit kuisen, aardappelen schillen, enz. De proveniers konden ook belast worden met bijzonder werk; ze ontvingen dan twintig centimes per dag. Twee knechten was zeker niet veel en daarom moesten de proveniers wel een handje helpen. Het wassen en de onderhoud van het linnen werd gedaan door de kinderen van het meisjeshuis. Het reglement voorzag ook de samenstelling van de voeding : per dag was voorzien : vlees : 200 gram (zeker beenderen inbegrepen), brood 650 gram, boter of vet : 60 gram, aardappelen 1 kg., groenten 50 gram, koffie of melk 50 gram. We kennen ook de kledij (tussen haakjes de tijd, dat de kledingstukken moeten gedragen worden in jaar) : een jas (4 j.), twee blauwe kielien (1 j.), een laken broek (3 j.) een broek in pilou (?) (1 j.), een lijnwaden broek (2 j.), drie hemden (1/2 j.), twee onderbroeken (1 j.), twee handdoeken (1 j.), twee zakdoeken (1/2 j.), een paar schoenen (1 j.) en een paar klompen (1/2 j.). In het Lousberggesticht werden oude en gebrekkige werklieden van fabrieken opgenomen. Hun aantal bedroeg ongeveer 32.

27 oktober : Victor Hye-De Crom heeft de voormalige abdij van Waarschoot, groot 12 571 m2. en liggende tussen de Coupure en de Stoppelstraat gekocht voor 301 000 fr.

De Melomanen hebben het hotel Maes op de Nederpolder eigendom van ridder De Coninck gehuurd om er hun lokaal te vestigen.

8 november : De Gentse kant begint in het buitenland in hoge gunst te komen. De juffrouwen Beers hebben met hun nieuwe kant genaamd Duchesse op de tentoonstelling te Dublin een medaille behaald; ook op de tentoonstelling te Porto wonnen ze een medaille om de oorspronkelijkheid en de uitmuntendheid van hun werk.

18 november : J. Babut du Marès vraagt aan de stad Gent een concessie voor de oprichting van een waterdistributiebedrijf. De aanvrager wijst er op, dat de bevolking thans slechts beschikt over putwater, regenwater en rivierwater, alle van zeer slechte kwaliteit. Verder wordt gewezen op de grote voordelen van leidingwater : arbeidsbesparing, onderhoud tuinen, brandbestrijding, gebruik baden, hygiëne. De aanvrager raamt de investering op ongeveer drie miljoen, waaruit voort-

Grafmonument H. Van Peene

vloeit, dat de eerste jaren de maatschappij geen financieel succes zal zijn. Daarom wordt aan de stad een toelage gevraagd. Bovendien bekomt de stad talrijke voordelen (fonteinen, brandbestrijding, openbare gebouwen). De commissie, die de aanvraag moet onderzoeken, stelt zich de volgende vraag : “Faut-il laisser à l'industrie privée le soin d'établir, dans une ville aussi importante que Gand, un service de distribution d'eau ?”

De commissie, voorgezeten door schepen de Maere-Limnander komt tot het volgende besluit : “Une distribution d'eau faite par une société conservera toujours un caractère de spéculation financière; sans nul souci des intérêts de la classe ouvrière, les compagnies cherchent naturellement à tirer de leur entreprise la plus grande somme possible de bénéfices. Il suffit d'avoir parcouru les rues de Londres et des autres

villes de l'Angleterre pour reconnaitre combien l'eau, qui coule si abondamment dans les canalisations souterraines, y est rare à la surface pour celui qui ne peut point la payer."

(Mémorial administratif 1866).

Gent zal nog een aantal jaren moeten wachten op een waterdistributiebedrijf.

20 november : Tot in 1865 was Gent ingedeeld in vijf wijken, de politiecommissariaten waren ondergebracht in de woning van de commissaris, die daarvoor een vergoeding ontving. Indien de commissaris verhuisde of op rust ging, verhuisde dan ook het commissariaat. De wijken waren : eerste wijk (Onderstraat 46), tweede wijk (Holstraat 9), derde wijk (Sint-Margrietstraat 38), vierde wijk (Vijfwindgatenstraat 5) en vijfde wijk (Savaanstraat 54). De wijk van de Brugse poort neemt meer en meer uitbreiding en de gemeenteraad keurt een besluit goed, waarbij aan de koning de toelating wordt gevraagd een zesde wijk op te richten.

28 november : Er had een tussentijdse verkiezing voor de gemeenteraad plaats ter vervanging van de leden Ad. Neyt (overleden) en Van Aelbroeck, Colson en Vuylsteke Jourdan, ontslag nemend. De heren Neyt A., Scribe G., Van den Berghe en Van Hecke werden verkozen. 's Anderendaags was er nog een verkiezing ter vervanging van Timmermans A. (overleden) en van Van Mosselvelde en Heyndrickx, ontslagnemend. De heren Dumont, Vander Malen en Motte werden verkozen. Van de 4 251 kiezers waren slechts een gering aantal opgekomen (eerste dag : 850 kiezers, tweede dag 599 kiezers .)

4 december : Na een toertje door de Sinterklaaskramen gaat men zich in het Kelderken Gods te goed doen met een portie gebraden blieken of wat geroosterde paling met een broodje en door een glas goede uitzet besproeid.

10 december : Te Brussel overleed koning Leopold I. Hij was 69 jaar oud.

15 december : De heer Felix de Hemptinne, oudste zoon van Jozef de Hemptinne en Ernest Kervyn, zoon van Kervyn de Volkaersbeke, hebben dienst genomen in het pauselijk leger. Ze zullen pas op 13 januari 1866 vertrekken. Beiden behaalden de graad van onderluitenant. In 1865 zelf vertrokken vijf Gentenaars voor het pauselijk leger, nl. Callant Ad., Hogger L., Vaneenoghe Is., Fierlefyn Edm. en Peereboom Em.

Even moeten we stilstaan bij Felix de Hemptinne. Geboren als zoon van Joseph de Hemptinne op 10 juni 1848 te Gent trad hij na zijn te-

WEVERS VAN GENT.

Broeders,

Wy Wevers, van den heer DIERMAN-SETH, ten getallen van 27 mannen, komen ons tot Ul. te wenden en ons verschil mede te deelen, die onder alle opzichten regtvaerdig en billyk moet beschouwd worden.

Sedert eenige weken is er met het herbloeijen onzer nyverheid, eene algemeene verhooging van loon gedaen geweest, in de voornaemste nyverheidsgestichten van Gent. Die verhooging beliep tot 10 per hondert, en ten hoogsten tot 15 per hondert. De Wevers, in het algemeen, vergenoegden zich met dezen opslag. Ten dien gevolgen, wendde wy ons ook op onze beurt tot onzen patroon, om' hetzelfde te bekomen; maer neen! wy konden slechts 5 per hondert bekomen, in plaats van 10 per hondert. Niettegenstaende die geringe vermeerdering, bleven wy nog weken lang ons werk voortzetten; eindelyk, ons geweten dwong ons insgelyks 10 per hondert te vragen, zoo als al de andere Wevers van Gent gedaen hebben.

Zaterdag laetst zyn wy onthoden geweest in zyn kantoor, en heeft ons gevraegd wat wy verlangden? wy hebben hem eenvoudig geantwoord : dat wy ons vergenoegden met de hedendaegsche vermeerdering, reeds gedaen door de meeste fabrikanten dezer stad. Daerin konde hy niet toestemmen verklaerde hy, zooveel te betalen, dat hy eerder zou stil gelegd hebben, en die er niet mede te vreden was, dat zy onmiddelyk konde hun werkboekje krygen, ter dier omstandigheid, zyn wy met 27 wevers onmedoogend zonder werk gezet, zonder nog te mogen spreken. Nu broeders, het hangt nu af aen Ul. om ons een broederhand te reiken, in het belang van ons allen. Herinnert de spreuk onzer voorvaderen : *hou en trou.*

Gelieft uwe penningen te bestellen, in *St-Jakobs*, kleine Botermerkt, by P. KORN, van 10 ure 's morgens tot 3 ure 's namiddags.

Uwe broeders Wevers van den heer
DIERMAN-SETH.

Gent, drukk. van F. Hago, Brusselschestraet, 8.

rugkeer uit Rome einde 1868 op 3 februari 1869 in het klooster van de Benedictijnen te Beuron (Duitsland) onder de naam van dom. Hildebrand. Hij behoorde tot de stichters-monniken van de beroemde abdij van Maredsous. Het verwondert ons dan ook niet, dat de abdij van Maredsous ontworpen werd door baron Jean-Baptiste de Béthune, die te Gent in 1858 een atelier voor kerkelijke kunst had opgericht. Maredsous is de grootste abdij van de Benedictijnen. Dom Hildebrand werd abt van Maredsous in 1890 en zal dit blijven tot in 1909. In 1894 werd hij door paus Leo XIII benoemd tot primaat van de Benedictijnen. In deze functie zal hij de Benedictijner kloosters in de Verenigde Staten bezoeken. Dom Hildebrand overleed te Beuron op 13 augustus 1913.

16 december : Men is bezig de oude postbussen te vervangen door nieuwe, die groter zijn en uit twee vakken bestaan, nl. één voor brieven en één voor dagbladen en drukwerk. De Gazette van Gent betreurt, dat de opschriften enkel in het Frans zijn.

19 december : Heden wordt de spoorlijn Gent-Zelzate in gebruik genomen.

22 december : De hoofdafdeling van het Vlaamsch Verbond te Gent zendt een adres in verband met de Vlaamse belangen aan koning Leopold II.

Wat gebeurde in 1865 op sociaal vlak ?

In 1860 werd door de Weversmaatschappij een Leesbibliotheek opgericht. In 1862 richtte de Leesbibliotheek een aanvraag tot de minister van Binnenlandse Zaken voor het bekomen van een toelage. De aanvraag werd ondertekend door De Ridder, voorzitter van de wevers. Minister Van den Peereboom schrijft op 11.7.1862 : "La société des tisserands gantois est composée de gens ignorants et aveuglés par de faux principes. On doit chercher autant que possible à leur procurer les moyens de s'instruire et de s'éclairer". Op een ongunstig verslag van het Gents stadsbestuur wordt echter geen steun verleend. In een verslag voor 1862 zegt de voorzitter van het Leesgezelschap Smeesters : doel : onderwijs en beschaving, leden : 80, aantal boeken : 160, lokaal : herberg Sint-Jacobus, Kleine Botermarkt, dit is het lokaal van de wevers. Wat later moet er een splitsing gekomen zijn in de Leesbibliotheek. De oorzaak : door het Leesgezelschap werden alle boeken met een vrijzinnige strekking geweerd. Een groep jongere en meer vooruitstrevende leden was het hiermede niet eens. Ze vormden een eigen leesclub. Deze scheuring had ernstige gevolgen. De twist werd verder gezet in de Broederlijke Wevers en uiteindelijk kwam ook hier een scheuring :

in december 1865 werd de Weversmaatschappij Vooruit opgericht met Karel De Boos als voorzitter.

Wie was die Karel De Boos ? Hij was geboren te Gent in 1842. De eerste maal ontmoeten we een De Boos in een verslag van een politiecommissaris van 22.3.1862. Volgens dit verslag is hij een van de leiders van de optochten gehouden door de katoenarbeiders tijdens de crisisperiode. "De Boos, cabaretier et ouvrier de fabrique, rue S. Hubert 34". Het verslag spreekt echter van Jean De Boos, terwijl de voorzitter van de wevers Karel De Boos is. Mogelijks vergiste zich de commissaris van voornaam - fouten komen meer voor - of wel gold het de vader of een broer; het adres is echter juist. Vast staat dat Karel De Boos of een familielid reeds in 1862 belangstelling voelt voor de problemen van de wevers.

Als we de voornaamste personen, die een rol gespeeld hebben in de arbeidersbeweging ordenen naar hun geboortejaar, krijgen we het volgende beeld :

- a) Bilén (voorzitter spinners) 1819
Jan de Ridder (voorzitter wevers) 1822
- b) Karel De Boos (voorzitter wevers Vooruit) 1842
Jan Seranne (zal wat later De Ridder opvolgen) 1842
Pol Verbauwen : 1844
Paul De Witte : 1848
- c) Van Beveren : 1852
Edw. Anseele : 1856

In 1865 waren er een drietal stakingen : in juni staakten 62 wevers van de katoenweverij Delcroix Buiten de Brugse Poort voor loonsverhoging. Op 28 augustus gingen 27 wevers bij Dierman-Seth in staking voor loonsverhoging. Volgens een vlugschrift van de wevers van Dierman kent de katoennijverheid een opbloei en zijn in een aantal weverijen de lonen met 10 % verhoogd. De wevers van Dierman vragen dezelfde loonsverhoging, maar de patroon wilde maar 5 % opslag geven. De 27 wevers kregen hun werkboekje. In de oproep aan de wevers van Gent vragen ze steun. "Gelief uw penningen te bestellen in St.-Jacobs, Kleine Botermarkt bij Köhn". Volgens een politierapport had deze oproep geen gunstig gevolg en ontvingen de 27 wevers geen enkele steun. Uit deze gebeurtenis kunnen we afleiden, dat zo wel organisatorisch als financieel de maatschappij van de wevers zeer zwak is. Na een week eindigde de staking.

In september was er nog een staking van een dag bij De Moor-Muys in de Sint-Pietersnieuwstraat en dit om betere grondstoffen te bekomen. Op sociaal gebied was 1865 een kalm jaar. Dit is ook het geval

in 1866, maar in 1867 zal het sociaal klimaat grondig veranderen.
 In 1865 waren de prijzen van het brood matig.

	Gebuild	Ongebuid	Rogge
6 januari	30 c.	25 c.	16 c.
24 februari	29 c.	24 c.	17 c.
26 mei	29 c.	24 c.	16 c.
21 juli	31 c.	26 c.	18 c.
15 september	30 c.	25 c.	17 c.
1 december	30 c.	26 c.	18 c.

De crisis in de katoennijverheid is sterk afgenomen; in alle nijverheids-takken is er veel werk. Door het Liefdadigheidsbureau werden 3 960 gezinnen met 10 611 personen gesteund : hiervan waren 2 805 ouder dan 60 jaar. De groep telde ook 1 644 weduwen, waarvan 325 met kinderen ten laste.

Door de wet van 16 maart 1865 werd de Lijfrentekas opgericht door Frère-Orban in 1850 omgevormd tot een Spaar- en Lijfrentekas. In 1866 zal op initiatief van Fr. Laurent te Gent het schoolsparen worden ingevoerd, voorbeeld dat alras in binnen-en buitenland zal worden nagevolgd.

Op 9 april 1865 legden de Zudelijken de wapens neer en alzo kwam aan de burgeroorlog in de Verenigde Staten een einde. Vijf dagen later werd Abraham Lincoln, zesde president van de U.S.A. in de schouw-burg te Washington neergeschoten door een aanhanger van het Zuiden. Met het einde van de burgeroorlog werd ook de slavernij afgeschaft. Maar tevens werd het geheim genootschap Ku Klux Klan opgericht. In 1865 werden Rudyard Kipling (1865-1936) schrijver van het Jungle Book (1894) en Nobelprijswinnaar in 1907 en Jan Sibelius, de Finse componist (overleden in 1957) geboren en overleed Pierre Joseph Proudhon, de Franse socialist, die van 1858 tot 1862 in ons land verbleef.

M. STEELS

NOOT

(1) B.R.U.G. bezit het dagblad L'Echo des Flandres niet voor de periode 1.7.1864 tot 30.6.1865. Hierdoor kunnen we niet weten, hoe zijn samensmelting met de Journal de Gand wordt voorgesteld. In het werk "Bijdrage tot de geschiedenis van de Gentse Pers. Repertorium 1667-1914 van E. Voordeckers wordt foutief 30.6. 1864 als datum van het laatste nummer opgegeven. (blz. 161); ook de samensmelting van de Journal de Gand met L'Echo wordt niet vermeld (blz. 287).

BRONNEN EN BIBLIOGRAFIE

S.A.G. : Reeks W 3/49 en reeks R 7 U.

D. De Weerd : De Gentse textielbewerders en arbeidersbeweging tussen 1866 en 1881 (1959).

Avanti : Een terugblik

Daisy Devreese : Een vergeten Gents arbeidersleider uit de vorige eeuw,

Jan Seranne (Handelingen Maatsch. Gesch. en Oudh. Gent. 1967)

Jan Dhondt : Un militant gantois de la première internationale. (Karel De Boos)

Paul Verbauwen : Schetsen uit mijn Leven of de Geschiedenis der Gentsche Wevers.

D. E. Devreese : Nog voor de eerste Internationale : socialist en flamingant.

Franciscus "Kapneus" Bilén (1819-1881) (Handelingen 1968)

EEN EN ANDER OVER DE KLOKKEN VAN HET BELFORT

Les cloches mêlent les pompes de leur grande voix à toutes les fêtes de famille, de la religion et de la patrie. Nombreux sont leurs rapports avec le ciel et la terre, le monde et le temps, la vie et la mort. (Causard, klokkengieter uit Tellin, Luxemburg)

De -e beiaard zingt zo -o schoon hij kan, de vreugde hee -eerst a -alom.
Me -et bloemen kroont de -e vrouw haar man, de bruid haar brui -ui
de -egom. (Blijlied; Th. Sevens & K. Mestdagh)

Dan mocht de beiaard spelen van al u -uw torentransen; dan mocht de grijsheid kwee -elen; dan mocht de jonkheid da -a -a -a -a -a -a -anssen.
Dan mocht de jonkheid dansen. (J. de Geyter en P. Benoit)

Die liedjes zongen en dansten voorheen de ouden maar piepen de jongen nu niet. Hoe zouden ze trouwens een beiaard kunnen laten zingen die, ik weet niet sedert waneer, hoog in zijn toren te dutten hangt. Zonder enige twijfel dromend van in zijn jeugd beleefde avonturen. Van zijn al dan niet roemrijk voorgeslacht weet hij zoveel als niets te vertellen en van zijn geboorte heeft hij alles behalve plezierige herinneringen bewaard. Met name betreffende trieste naweeën welke die blijde gebeurtenis op de voet gevolgd hebben.

Over die geboorte maar ook over die naweeën is een lang en boeiend verhaal te schrijven. We zullen het u minder lang maar, hopen we, wel boeiend vertellen.

Zolang Gent het zonder belfort, dus zonder torenwachters en klokkluiders moest stellen, berustten de door de graaf (van Vlaanderen) aan de stad verleende vrijbrieven (charters, diploma's) in de (houten) toren (1) van de St.-Niklaaskerk en speelde die toren kordaat de rol van

stadswachtstoren. Wat zeggen wil dat bepaalde klokken gebruikt werden om bij het naderen van ongevraagde gewapende gasten of bij het ontstaan van brand alarm te slaan. Om het begin en het beëindigen van de dagtaak aan te kondigen. Om het doven van kaars en haard te bevelen. Enz.

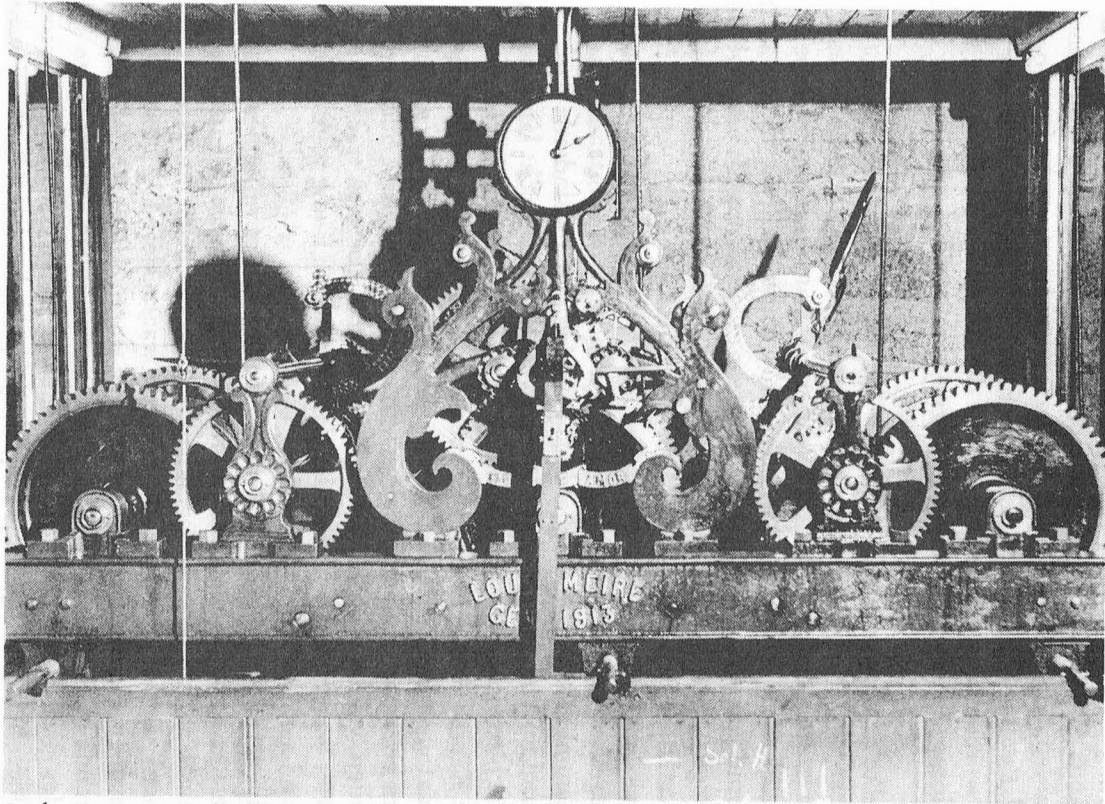
Dat men de St.-Niklaaskerk voor die belangrijke en eervolle taak in aamerking genomen had en niet de St.-Janskerk (de latere St.-Baafskathedraal, die nochtans niet minder centraal gelegen was, ligt eigenlijk voor de hand. Inderdaad, tussen de Magistraat en de Kerkfabriek bestonden sedert jaar en dag zeer nauwe "familiale" banden. Familiale ? Waren de rijk en machtig geworden handelaars (coomans) en industriëlen (drapiers), die hooghartige patriciërs, die vrijwel al de schepenzetels bezetten, niet dezelfde die dicht bij huis (nl. aan de Koornmarkt) *hun* kerk gesticht hadden gewijd aan *hun* patroon, de heilige Nicolaas ?

De kerk die ze uitgekozen hadden om er *hun* kapel in te installeren, te meubileren, te versieren. Het spreekt vanzelf dat ze èn kapel èn kerk met milde schenkingen bedachten en er meteen voor zorgden dat ze er hun laatste rustplaats vonden.

Wanneer de kerktoren tot stads-wachtstoren gepromoveerd werd weten we niet. Vermoedelijk van in de 12de eeuw. Bij de geweldige, rampspoedige brand van 1176 gingen al de charters in de vlammen op. Het zal wel met het mes op de keel geweest zijn dat die waardevolle perkamenten door de graaf (Filips van de Elzas) hernieuwd werden. (Denk in dit verband aan het feit dat het Gravensteen inderdaad tussen de jaren 1176 en 1180 opgetrokken werd.) Wat stond er het stadsbestuur anders te doen dan op zoek te gaan naar een andere plaats waar hun schatten een veilig onderdak zouden kunnen krijgen ? Hun keuze viel op het klooster van de Minderbroeders alias Fremineuren (nu Gerechtshof). Waarom de heren schepenen dit klooster en geen ander in huis namen ? zult u vragen. Omdat ze met die paters zeer nauwe betrekkingen onderhielden. (2)

Doch laat ons liever naar de Niklase klokken terugkeren. Op welke van die klokken werd er beroep gedaan om voor de stad op zo'n uitgesproken profane manier voor ban-, storm-, dach-, slaep-, brand-, smee-, werc- en hauweetclocke (3) te spelen ? Zeker op de zwaarste onder hen. Hoelang ze die lastige karwei verrichtten ?

Algemeen wordt aangenomen dat de idee een echte, eigen stadswachtstoren te bouwen ontstond direct na de overwinning die het "gemeen" op de patristische overheersers behaalde (Guldensporenslag 1302). Hoelang men met horten en stoten aan de bouw gewrocht heeft alear

In de Gemeenteraadzitting van 8 februari 1851 werd besloten voor het Belfort een splinternieuw uurwerk te maken. Nolet werd met de opdracht belast. Het uurwerk dat in 1853 klaar kwam, werd in 1913 vervangen door een gemaakt door Louis Meire. Ziehier hoe het raderwerk van dat horloge er uitziet.

overgegaan werd tot het gieten van de grote klok die naar de karolingische held ROELAND (4) zou gedoopt worden, weten we niet. Wel is bekend dat die doopplechtigheid in 1315 gebeurde. Hoelang het zwaar bronzen ding moeten wachten heeft alvorens het een plaats, maar nog niet een definitieve, in de toren kreeg, weten we al evenmin. Betekent dit alles dat vanaf een bepaald ogenblik de klok vrolijk aan het luiden ging ? Bijlange niet. Niet zonder reden meende de autoriteit dat de te onlangs gemetselde toren zo maar niet mocht blootgesteld worden aan de brutale trillingen die het zwieren en zwaaien van zo'n lomp stuk brons noodzakelijkerwijze met zich moest teweeg brengen.

In welke mate en in welk tempo van 1315 tot 1322 aan het Belfort gewerkt werd mag niet voortverteld worden want de betrouwbaarste, dus waardevolste bron, de stadsrekeningen, laat ons jammer genoeg feestelijk in de steek. Hoe dan ook werd de metselarij pas in het laatstgenoemd jaar hernomen. Op dat moment moet men reeds een eerbiedwaardige hoogte bereikt hebben, zo niet zou men niet genoodzaakt geweest zijn bij het werk een kraan (5) te betrekken.

In april 1324 werden de truwelen voor de zoveelste maal neergelegd niettegenstaande de bemoeiing van de wonderen verrichtende reus. Een jammerlijke omstandigheid die gelukkig niet verhinderde dat Roeland op 15 juli 1325 zijn "bronzen stem" eens mocht laten horen. Op die historische dag werd namelijk de Gentse militie, de zogeheten Witte Kaproenen, te wapen geroepen om een machtige groep Brugse, de graaf vijandige opstandelingen te gaan bevechten. (6) De stadsrekeningen boekstaafden het feit aldus: "It. Adam van Synay, hem van 12 ghesellen, vander banclocke te ludene smaend. doe men trac te Deunze." Het was dus op een maandag dat 12 mannen nodig waren om Roeland aan het luiden te brengen.

We zijn verplicht het jaar 1337 af te wachten om te vernemen dat de metselaars en de timmerlieden opnieuw de handen uit de mouwen gestoken en aan de ploeg geslagen hebben. De vier beruchte "stenen mannen" werden op de plaats neergezet waar sedert 1912 hun ersatz erfgenamen naar de verre verten staan te staren. Heeft Roeland zich gedurende al die jaren werkelijk niets van het luiden aangetrokken ? In ieder geval bleef hij nog altijd moederziel alleen om, als hij daartoe de gelegenheid had zijn klepel tegen zijn mantel te laten beuken, want, vergeet het niet, nog steeds is het uit de Niklase galmgaten dat de naartstige Werkklok van 's morgens tot 's avonds zijn verscheiden bevelen de wereld in stuurt.

Die toestand zal nog lang, nog zeer lang aanhouden. Inderdaad was

het pas in het begin van de jaren 1440 dat de wachters van de ene wachttorenen naar de andere overwipten. Luister in welker voege de stadsrekeningen die verhuizing aan het perkament toevertrouwd "1441-1442, Betaelt persemiers ende sinen ghesellen wachters Sente Niclaus *upten tur* van sinen pensioene van den jare..." (persemiere = naam van de hoofdwachter; pensioene = jaarwedde).

Het volgende bestuursjaar, dus 1442-1443, is er voor het eerst sprake van "wachters *up tbeelfroot* van harlieden wedden..."

Schijnt het Belfort maar luttel geluk gehad te hebben met zijn grote klok - Roeland was wegens zijn onmogelijke fysiek vroeger dan het hem lief zal geweest zijn, op een zijspoor gerangeerd; zelfs in 1327 zouden sommigen hem reeds hebben willen hergieten - met zijn andere, mindere klokken was het al niet fortuinlijker geweest.

Om te beginnen waren daar de tegenslagen met de elkaar opvolgende werkklokken.

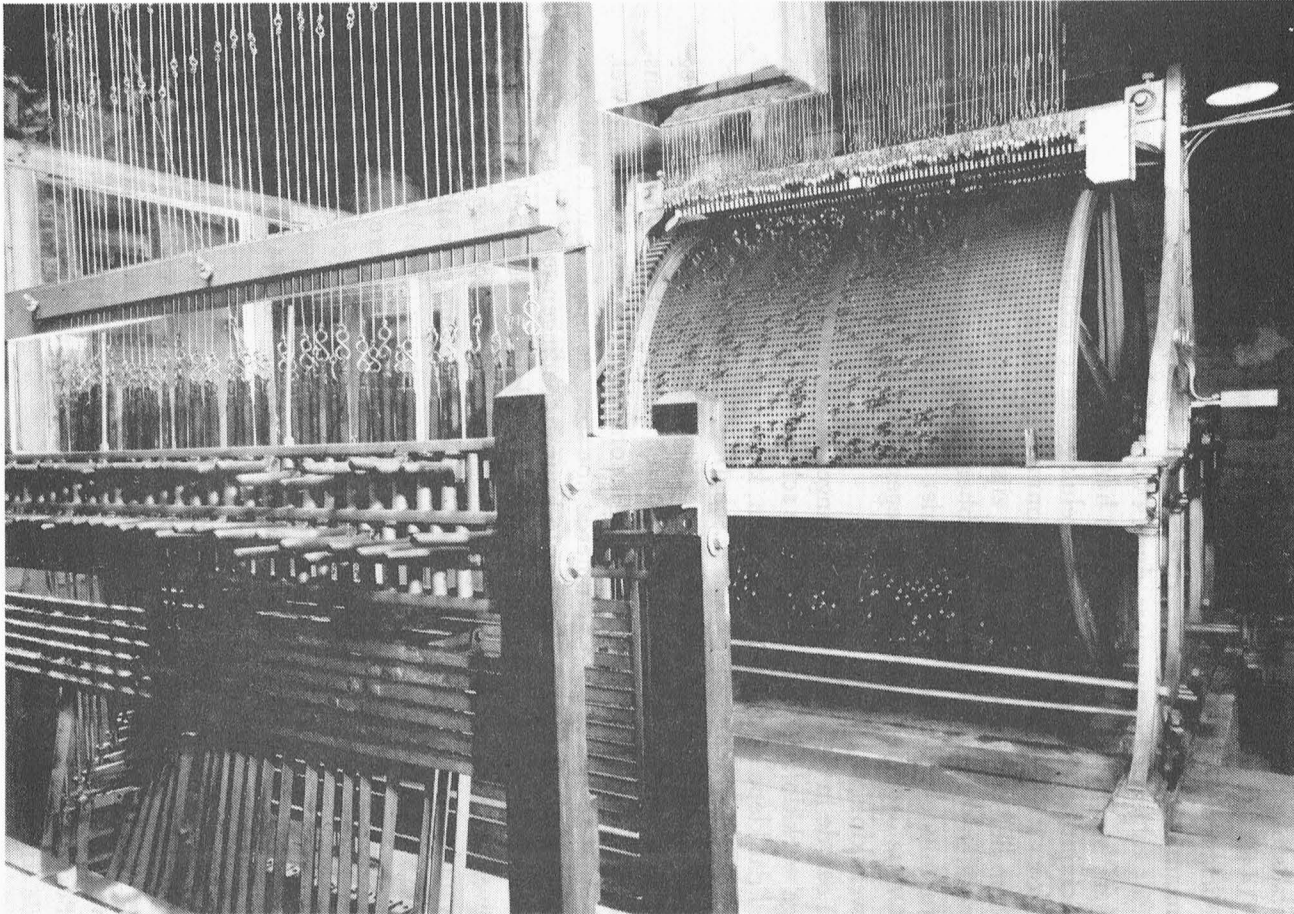
Toen de in de St.-Niklaaskerk hangende tot op dat ogenblik zeer bezige werkklok de bons kreeg en de schepenen besloten door het Belfort al dat klepelen te laten verrichten, kwam het erop aan zich een voor dat werk geschikte klok aan te schaffen.

Eenvoudig en praktisch ware het geweest de Niklase klok gewoonweg te laten verhuizen maar de kerkfabriek voelde niet veel voor die transactie. Ze wilden zich van haar eigendom niet ontdoen. Waarom? Wel, omdat ze zich te goed herinnerde hoe steeg de magistraat destijds geweest was als het erop aankwam huurvergoedingen te betalen.

Natuurlijk hadden de schepenen een klok kunnen bestellen. Ze kozen evenwel een voor hen veel gemakkelijker weg: ze kochten namelijk van de abt van de St.-Pietersabdij een klok die hun geschikt voorkwam om voor werkklok te spelen: "Item ghecocht by (door) scepenen jeghen eerweirdighen here ende vader in gode, myn here de prelaet van Sinte Pieters, *een clocke* die nu ghehanghen is *up 't beelfroyt* om te wesene de *dachclocke*, *wercclocke* ende *avontclocke* wouch XXI^c pont XVIJ sc^o IIIJ d. (520,800 kg + 0,368 kg + 0,144 kg = 521,312 kg) te betaelne ten IJ paeyementen..."

Het is wel jammer dat de rekeningen ons mordicus verzwijgen hoe de nieuwe aanwerving geheten was. Mogelijk, zelfs waarschijnlijk, was ze genoemd naar de H. Bertolf of Bertulf die abt geweest is van de abdij van Bobbio (Italië; gesticht in 612 door de H. Columbanus). Die H. Bertolf (+ 640) was dus een tijdgenoot geweest van de H. Amandus, de stichter van de Gentse abdijen.

Wat er met Bertolf na zijn intrede in het Belfort aan de hand geweest is kan slechts met een resem vraagtekens beantwoord worden.

Het klavier ten dienste van de beiaardier. Let op de koperen trommel met zijn 17600 gaatjes en ingeplante pinnen.
(Foto. Toerist. Dienst)

Ofwel werd hij te licht bevonden - wat betekenen 520 kg voor een hard werkende bronzen klepper - en daarom steeds weggescamoteerd : in dat geval diende hij op een loopje vervangen te worden; ofwel hebben de rekeningen zich deerlijk vergist en een veel te laag gewicht genoteerd. Wat minder waarschijnlijk mag geacht worden.

Wat er ook van zij, in 1444, dus nauwelijks een jaartje na het eerste bericht over de aankoop van de Pieterse klok - duikt een heel wat zwaarder Bertolf op, 6972 pond = 3025,84 kg.

Op 6 augustus van hetzelfde jaar mocht hij voor het eerst zijn stem laten horen. De spierkracht van 6 stoere knapen, zegt men, waren nodig om hem aan het luiden te brengen. Wellicht om voor brand te waarschuwen. Die Bertolf zou naar algemeen geloofd werd, tegelijkertijd met Roeland gegoten geweest zijn. Dus in 1315. Een moeilijk aan te nemen geschiedenis. Waar kon hij al die jaren, van 1315 tot 1444, figuurlijk gesproken, uitgehangen hebben ?

Helaas, maar al te vroeg kreeg deze klok een "grootte borste" zodat ook zij maar een beklagenswaardig figuur sloeg. Haar zou dan ook geen hoge leeftijd beschoren worden. Inderdaad. In 1482 besloot de Magistraat de waardeloos geworden massa brons te laten hergieten. Een hete karwei die evenwel van geen leien dakje zou gaan.

We mogen ons terecht afvragen of de enige reden van Bertolfs ongenade uitsluitend te zoeken is in zijn slechte gezondheidstoestand. Het jaar 1482 zal wel uitgekozen geweest zijn wegens een heel verschillende omstandigheid. Op 27 maart van dat jaar overleed onze 25-jarige vorstin aartshertogin Maria van Bourgondië (zoals U weet ten gevolge van een val van haar paard). Ze werd opgevolgd door haar zoontje dat op dat ogenblik amper 4 jaar oud was : Filips bijgenaamd de Schone (7). Om de nieuwe aartshertog een eerste blijk van eerbied te betonen bood de Magistraat hem het peterschap aan van de nieuw te gieten klok.

Zoals gezegd ging deze gieterij van geen leien dakje.

Een eerste maal gebeurde de gieterij in de binnenplaats van de Posteerne (8). Een fameuze mislukking. Dan maar met de lading klokspijs naar Brugge getrokken om aldaar de kunstgreep te herhalen (woonden in die mededingster van Gent misschien knappere gieters dan in de schaduw van het Belfort ?) Blijkbaar niet want alleen een beschamend misbaksel was al wat uit de Brugse keuken te voorschijn kwam. Ten slotte zou de gloeiendhete karwei dan toch maar te Gent verricht worden. Was het in de hoop te zullen slagen dat de onbekend gebleven gieter een bijna heilige plaats uitkoos om zijn kunst te tonen ? De gieterij gebeurde op het St.-Janskerkhof. De man mocht zijn handen

kussen en in de kerk een ferme kaars aansteken, want, de derde keer is altijd de goede keer, het wonder geschiedde : de klok kwam zonder barensood ter wereld. Zoals gezegd kreeg ze voor peter aartshertog Filips. Philippus.

Philippus scheen de goede toon gevonden te hebben; kwam dientengevolge in de gratie van arm en rijk, dus van iedereen; kon bovendien zonder uitstel de taak van wijlen Bertolf overnemen, dat wil zeggen van werk (= smede-; noen-; poort-; avond-) -klok.

Philippus hield het geen volle 100 jaar uit. In 1573 onderging hij een volledige verjongingskuur. Het waren Willem de Hem en Marcus le Ferre die met de delicate gedaanteverwisseling belast werden. Deze had plaats in het begin van september van hetzelfde jaar : "Up onzen vrouwenavond den 7. september was de nieuwe gegoten clocke ghesdaen uut der Scipliendencapelle (9) ende wiert up eene slede ghestelt ende wiert by de kinderen (sjuowers) voortgetrocken ende ghebrocht aen 't Belfroot dezer stede". In 1713 zal hij nogmaals hetzelfde lot ondergaan. Hij werd onder handen genomen door klokgieter Jan Pauwels. Voor de gelegenheid werd hem een nieuwe peter opgesolferd : Carolus VI, Rooms Keizer. (10)

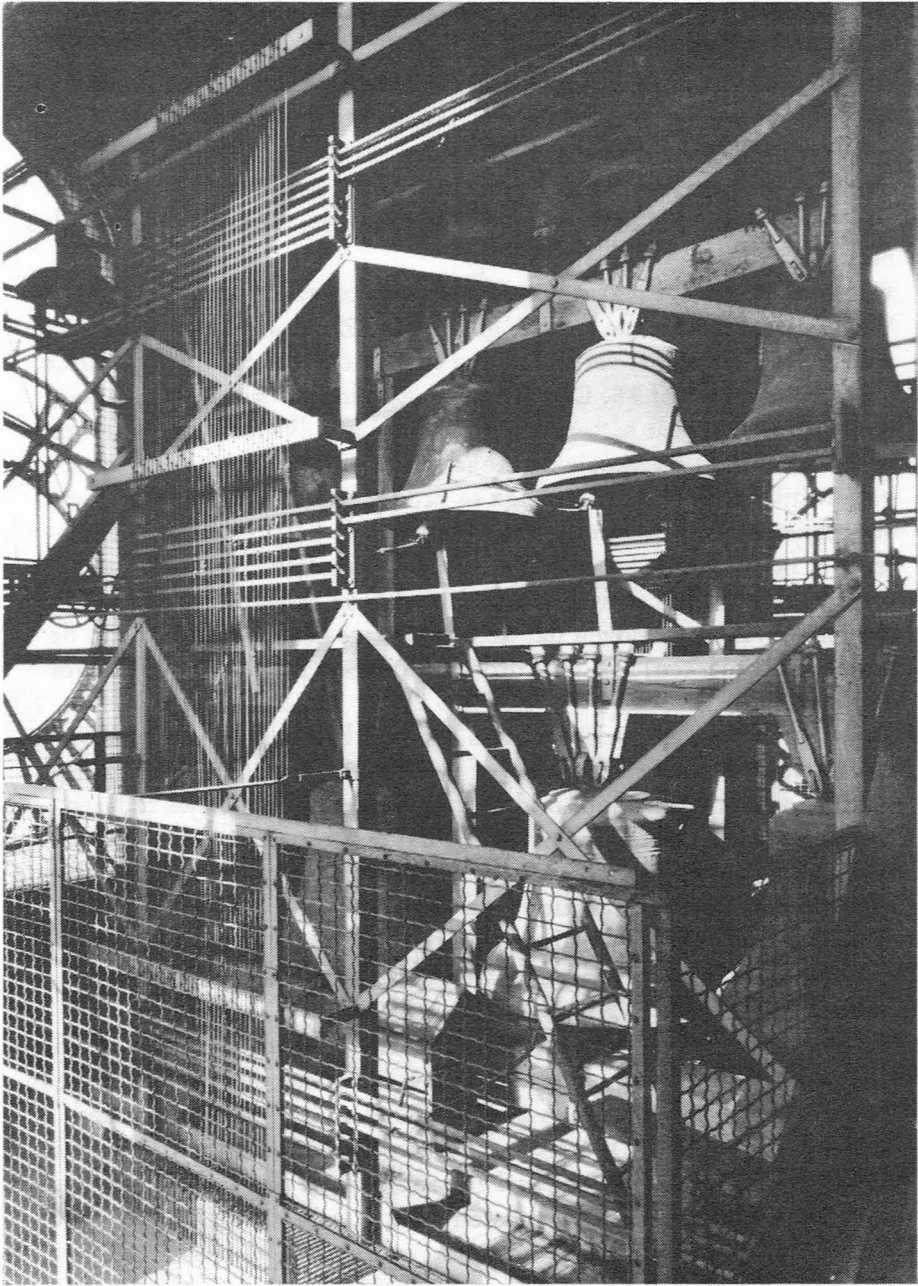
Carolus is de enige klok die aan de algemene schoonmaak van 1659-1660 ontsnapte zoals uit wat volgt duidelijk zal blijken.

In 1376 kwam men met het metselwerk klaar. Dat was het gepast oogenblik om de toren van een (houten) kappe te voorzien; Roeland een verdieping hoger te bergen en meteen tot uurklok te promoveren (of te degraderen, ik weet het niet).

Een *uurklok* ten dienste te stellen betekent de tussenkomst van een bepaalde machine die het *uurslaan* mogelijk moet maken.

Op 7 augustus van hetzelfde jaar wordt tussen de Magistraat en de timmerlieden Jan en Klaas van Ackere een vorwaerde (contract) ondertekend waarbij de gebroeders zich niet alleen verbinden een kappe te maken maar bovendien een (uur)werk te plaatsen dat 1° als stuwkracht zal dienen voor het "slaan" van het uur en 2° een klokkenspel, "beyaert" of "speilwerck" zal spelen. Dit laatste om een wijsje voort te brengen dat men "vorsclager" (voorslag) of wekking noemde en dat zoals de namen het duidelijk te verstaan geven geroepen zijn om de uurklok uit haar slaap te wekken.

Omtrent 2 jaar werd aan de machine (engiene, *huurwerck* = *horloge* = *orloy*) gewrocht. Als eerste werd Klaas aangesteld als "man die huerclocke bewaert" die weldra "orloymakere" zal genoemd worden. Inderdaad zal de man de uurklok of uurwerk meer moeten vermaken dan bewaren.

De kleinere klokken. Let op het warnet van ijzeren draden die de klepels in beweging brengen. (Foto. Toerist. Dienst)

Hoeft het gezegd dat zulk een wonderbare engiene die zo maar op eigen kracht het uur kan aangeven de verbazing en verwondering van heel de bevolking moest afdwingen ?

Het uurwerk werd om zo te zeggen volledig in hout geconstrueerd. Zijn motor was een loden gewicht dat aan een lang touw hing gered om op een cilinder gewonden te worden. Zoals reeds gezegd was het Roeland die voor het uurslag gebruikt werd. Het uur werd nog niet aangeduid door middel van een of meer wijzers. De doven hadden dus niet veel aan de nieuwe uitvinding.

Wat de wekking aangaat zijn we minder dan spaarzaam ingelicht. Waarvandaan waren die klokjes gekomen ? Zouden ze uit de lucht gevallen zijn ? Er wordt verteld dat ze omtrent een octaaf talrijk waren : wellicht een stuk of 15. Dat gering aantal klokjes zal stellig volstaan hebben om een paar maten van een of ander volksliedje voort te brengen maar om uit die muziekmakende bronzen dingen een enigszins behoorlijk brokje beiaardmuziek te produceren, zal de orloymakere voorzeker moeten passen hebben. Een van de belangrijkste onderdelen van het uurwerk was een horizontaal geplaatst tandrad dat zonder onderbreking heen- en weergaande draaiingen te verrichten had, een samenstel van bewegingen dat de regelmatige gang van het tuig in de hand moest werken. Dat wiel droeg - en draagt nog steeds - de naam van onrust.

Een even voornaam onderdeel was een veel breder wiel in welks buitenste wand een aantal houten (of metalen ?) pinnen geslagen waren, voldoende talrijk om door middel van draden de hamertjes te laten op- en neergaan. Het spreekt vanzelf dat een voortdurende aanwezigheid van de bewaarder van het uurwerk (of van een van zijn gezellen) geen luxe was die de stad zich zo-zo veroorloofde.

Om de 24 uren diende het horloge opgewonden te worden en de werking gecontroleerd. Overigens waren haperingen en pannen voor de heren bijna dagelijkse kost.

Na nog geen eeuw was het uurwerk volkomen versleten. Het werd dus hoog tijd om het door een geheel nieuw te vervangen. Dat gebeurde in 1455 toen Jan van Wechelen of van Wichelen het hout plaats deed maken voor het ijzer. Terzelfder tijd kreeg de kant van het Belfort kijkend op de Botermarkt, een cirkelvormige plaat opgesmukt met de voorstellingen van de 4 evangelisten : een voor het uur, een voor het half uur en twee voor de kwartieren. Een enige wijzer passeerde ononderbroken voorbij de bijbelse personages.

Pas in 1551 zal men eraan denken ook het half uur te laten slaan en nog drie wijzerplaten aan te brengen, iets dat Marcus van Vaernewyck (20 jaar voordien !) laat plaats grijpen terwijl hij spottend opmerkt” ...

was 't Belfort viermael (eigenlijk 3 maal !) wyzer gemaekt heeft dan het te voren was."

Doch eer het zover kwam was er onze toren heel wat anders overkomen. Niet zozeer om de Gentse woelmakers te bestraffen maar veeleer om ze te vernederen en te ergeren - het was voldoende bekend hoe gehecht ze steeds aan hun Roeland geweest waren - had Keizer Karel in 1540 de geliefde klok doen confisqueren. (11) Ze werd dus naar beneden gehaald om daar in klokspijs veranderd te worden.

In 1544 ontfermt men zich over de oude banklok en hangt men ze weer in haar stoel.

In 1600 worden ook de kwartieren geslagen doch niet op Roelands body. De klok wil zich alleen nog de uurslag aantrekken.

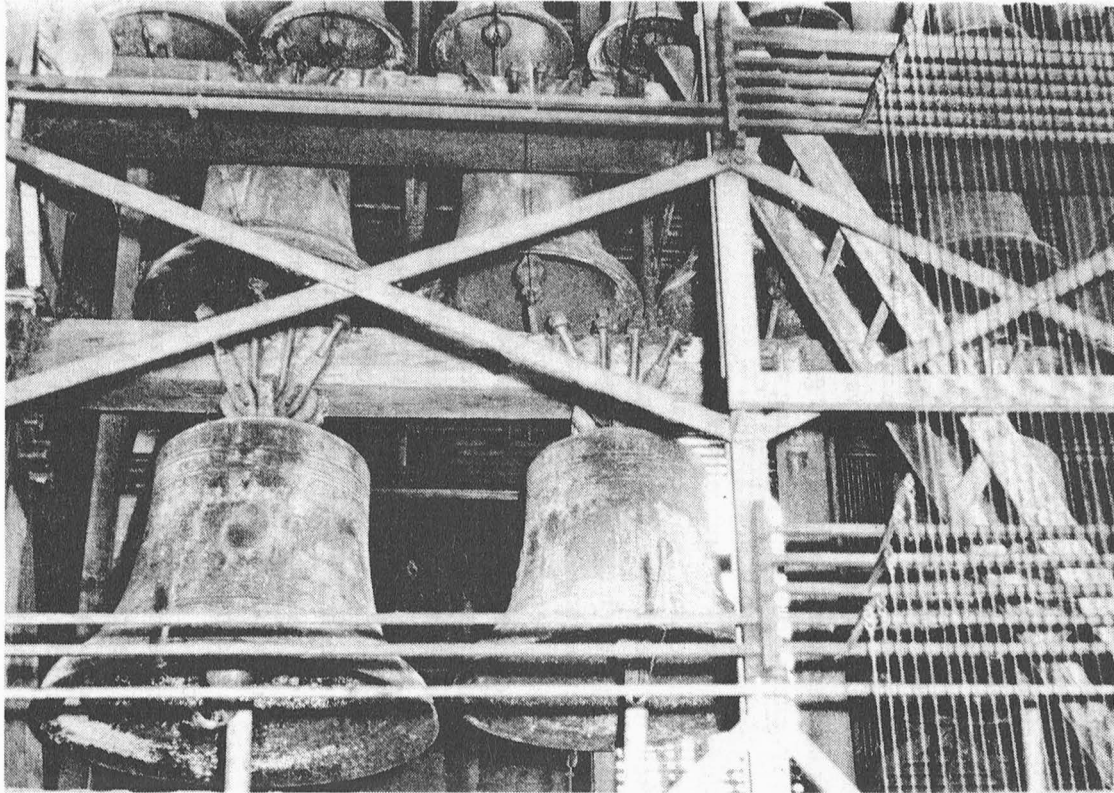
Gedurende de halve eeuw die volgt valt niet veel te noteren over de muzikale prestaties door het Belfort geleverd.

In 1657 scheen de beiaard plotseling van geen kanten meer te deugen. Hij was te oud geworden, te kaduuk, te versleten. Men zou, opperden sommigen, er best een kruisje over geven.

Zo gezegd, zo gedaan : hij moest van A tot Z verniewd worden wat betekent dat men hem zonder mededogen aan het vuur zou overleveren zodat hij uit zijn eigen as kon opstaan.

De schepenen begonnen met een befaamde Geraardsbergse gieter, broeder Joseph, benedictijnermonnik van de abdij van St.-Adriaen, aan te spreken. De man had reeds staaltjes genoeg gegeven wat zijn kennis en vakmanschap betreft. Oostende zowel als Geraardsbergen, Brussel zowel als menig andere plaats spraken met de meeste lof over wat Joseph in hun onderscheidelijke torens tot stand gebracht had. Waarom zou Gent met hem minder goed varen ?

Een vol jaar wrochtte hij aan onze beiaard maar moest helaas - een beetje laat - tot de slotsom komen dat, alhoewel hij hier wat tonen verlaagde en daar wat tonen verhoogde, het aantal klokken veel te gering was om er een ordentelijk liedje uit te hameren. Zijn werk werd als vruchteloos en waardeloos bestempeld wat betekende dat de broeder wandelen gezonden werd. Met lege zakken ? Hoogstend met half gevulde. De teleurgestelde, misnoegde Magistraat stond - vermits deze kost wat kost de andere beiaardsteden, Amsterdam, Mechelen, enz. in het klokkenspelen maar liefst de loef wilde afsteken - niets anders te doen dan te gaan jagen op andere meer fortuinlijke klokkengieters. Een gelukkig toeval zou de schepenen uit de "sloosters" helpen. In juli van hetzelfde jaar (1658) was de befaamde klokkengieter Pieter Hemony, gezegd van Zutphen, naar Gent gekomen om aldaar voor de abt van de abdij van Eename (Oudenaarde) drie grote klokken te gieten. Eens zover werden ze "up de waeghe onder het Beeldfrootd" (12)

Nog klokken. Let op de ladder die toelaat de bovenste rij klokken te bereiken.

gewogen. Wat ze moesten wegen, wogen ze : de grootste 1200 pond (520 Kg).

De kerkfabriek van de St.-Niklaaskerk maakte van de geboden gelegenheid gebruik om ook een (zwaar) driegelui te bestellen, dat evenals de Eenaamse klokken eenieders goedkeuring wegdroeg. Reeds stond hij gereed om terug naar het Noorden te trekken toen de vroede heren schepenen van der Keure hem in huis namen en hem voorstelden niet meer of niet minder dan een volledig nieuw klokkenspel uit de klei te stampen. Na heel wat over en weer gepraat ondertekenden de twee partijen op 8 maart 1659 een contract dat, laten we zeggen er een was van achter de boterkuip.

“Myne heeren schepenen van der Keure der stede van Ghendt zyn veraccordeert met meester Pieter Hemony van Zutphen om te ergieten den Beijaert ofte speel-werck hanghende jeghenwordigh op de voorseijde Belfroodt der selver stede daer toe den vornomden Pieter sal moeten gieten sevenendertich goede ende melodieuze suiijvere clocken (...) elck in haeren behoerlijcken toonop den musiek sleutel die sullen komen te weghen ontrent vijftwintich duijsent tweenvetich ponden naer ghijsijnghe (...) te leveren in alle sulcke perfectie dat er hiet te lande *geen beter en sullen ghevonden worden.* (Wij onderstrepen) (...) Belove daer-en-boven de voorseijde sevenendertich klokken goet te houden jaer en dagh voor scheuren en breuken in 't werck te gaen voor Passchen naestkomende omme voldae te hebben binnen seven maenden : daertoe van stadsweghe ghelevert sal de plaetse (ter plaatse) ende alle de clockspijse consisterende inden auden beijaert metten Roulandt jeghenwoordigh hanghende up de voorseijde Belfroodt evenals alles tot de voorseijde sevenendertich clocken van noode sal weten te herghieten midts dooghende voor lacaige ofte freijnte (metaalverlies).”

De klok die figuurlijk gesproken zoveel stof had doen opwaaien maar in werkelijkheid daartoe maar weinig gelegenheid gehad had, werd op 16 juni in 71 stukken geslagen. Op de stadswaag (gelegen waar zich nu de Mammelokker bevindt en afgebroken in 1742) gelegd bleek dat ze 12485 ponden gewogen had. (5418,490 kg)

Het feit dat ze reeds bij de derde slag gesneuveld was bevestigde de overlevering dat Jan van Ludeke en Jan Roosbeke ze uit prima materiaal vervaardigd hadden.

Alvorens Pieter aan het werk te gaan zien moeten we hem u eerst voorstellen. Pierre Hemony werd begin januari 1619 te Levécourt (Lotharingen) geboren. Hij en zijn oudere broer François behoorden tot een

gevestigde klokkengietersdynastie. Reeds op 14-jarige leeftijd stond hij aan de gietkuil. De oorlogsgruwelen (Dertigjarige Oorlog 1618-1648) waren er de oorzaak van dat vaklieden van diverse pluimage Lotharingen verlieten om ver van huis hun tenten te gaan opslaan. Onder die emigranten bevonden zich de gebroeders Hemony. Zij gingen hun geluk in Duitsland zoeken.

Wanneer ze naar Nederland verhuisden is niet bekend. Dat zal niet vóór 1642 geweest zijn.

Het volgende jaar ontmoeten we François en Petrus te Zutphen waar ze hun eerste beiaard uit de grond stampten... "speelwerck op het Wijnhuijs toorntien (torentje) ende sulcx voor 16 stuvers 't pont (...) geoordeelt sal worden die clocken seer wel nae den toon, accoort ende goede resonantie gegoten te sijn."

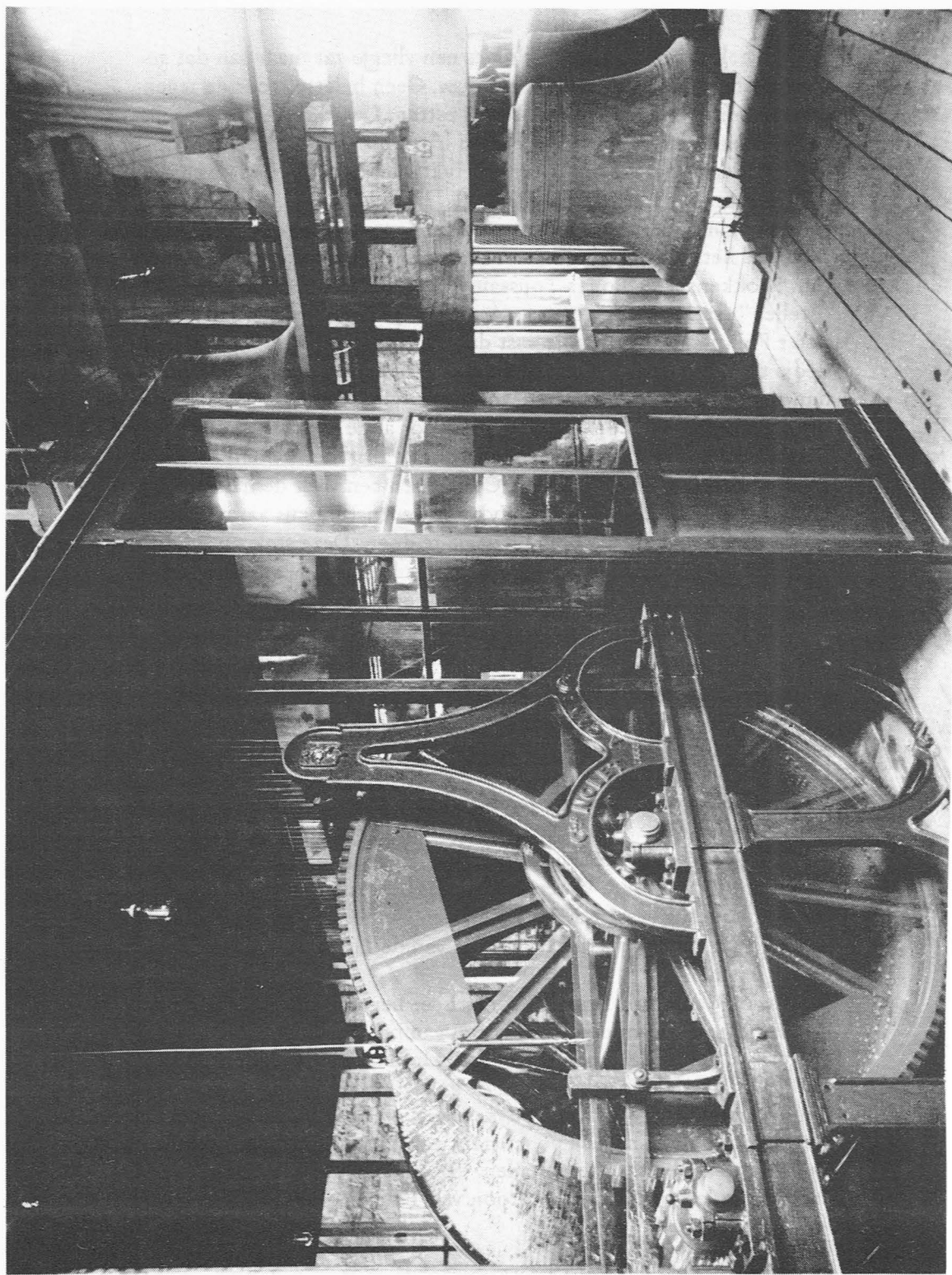
Het spreekt vanzelf dat de broeders, in samenwerking of elk op zijn eentje, tussen 1642 en 1658 heel wat brons zullen verwerkt hebben. Direct na de ondertekening van het contract met de Gentse Magistraat toog Pieter aan het werk, zonder François alhoewel sommigen beweren dat onze beiaard in samenwerking van de twee zou gegoten zijn. Het gieten van de klokken gebeurde op twee plaatsen : ofwel in "t' Stadts Magasyn" ( ) ofwel achter de Weverskapel (13). Onder andere werd de Werkklok (altijd die Werkklok !) op laatstgenoemde plaats tot stand gebracht. Die gebeurtenis wilde men niet zonder een bepaald ceremonieel laten verlopen want het waren leerlingen van het Jezuietencollege die ze tot aan de voet van het Belfort vergezelden. "Op de clocke zat eenen trompetter ende was ghekleedt met eenen rozen hoed van gheluwe bloemen."

Hoe groot de opbrengst aan klokspijs was kan met geen zekerheid gezegd worden : de berichten spreken elkaar te zeer tegen. Volgens een van die berichten, meer of min officieus, zou die niet al te spectaculair geweest zijn. "Weghinghe ghedaen van de naervolghende Clockspyse tot het gieten van den nieuwen beyaert 23 juny 1659" vermeldt dat die 21527 ponden zou opgebracht hebben. Bovendien leverde de Ekerkergemse kerk nog een portie metaal van 2068 ponden wat in het geheel een massa brons van 23595 ponden vertegenwoordigde (10240 kg). Er wordt niet gezegd hoeveel nieuw brons aan het oud toegevoegd werd; die hoeveelheid moet aanzienlijk geweest zijn aangezien de grootste drie klokken, die als eerste aan de beurt kwamen, 31518 ponden in beslag namen : 6050 kg + 4459 kg + 3170 kg (volgens Nowé). De gefantaseerde cijfers inzake de overige 34 klokken en klokjes laten we maar liever buiten beschouwing : het kleinste zou namelijk amper 496 gram halen.

Alras bleek dat er op enkele klokjes een vliegje zat maar aan dat gebrek paste Pieter al spoedig een mouw. Geen beletsel voor de tegenstanders om hun campagne voort te zetten. Daardoor zagen de schepenen zich wel verplicht er experten bij te betrekken. Derhalve ontboden ze "van ander steden voortreffelyke meesters om de fouten die in den Beyaert waren te achterhaelen."

In het begin 1661 beklommen enkele schepenen vergezeld van enkele meesters het Belfort om ginder boven het probleem te gaan bestuderen. Klokkenspeler Louys Toussaint werd verzocht een liedeken te "stellen" (steken = de vereiste pinnen in de trommel te slaan). Expert pater Philips Wykaert stelde vast dat 16 klokjes volstonden om het liedje te doen spelen. Waarop een heer schepen opmerkte waarom dan zoveel klokken moesten gegoten worden. Waarop Wykaert opgedragen werd iets te componeren waarvoor al de klokken nodig waren. Reeds op 17 januari kwam de man voor de dag met 2 composities : een wekking voor de uurslag "Cecilia" en een voor de half-uurslag "ô salig heylig Bethleem". Na Wykaert kwam Judocus vanden Broecke uit Ninove aan de beurt om zijn zegje te doen. Deze stak op 7 febr. voor het uur "Maria Schoon" en voor het half uur "La Courtisane". Ja-ja ! De brave man kreeg een "eerlyk penninxken" waarna hij mocht ophoepelen. Helaas ! De beiaard was nog aan het einde van zijn lijden niet gekomen want Brusselaar Nys spoedde zich naar Gent om aldaar de liedekens "Valencijn" en "Galathea" op de trommel te planten. De volgende welweter, Meester Merman kwam uit Antwerpen. Volgens hem dienden de hamertjes van binnen naar buiten geplaatst te worden. Brugge was vertegenwoordigd door Meester Mol en Amsterdam door Meester de Sprokel "den voortreffelyksten Horologie-maker die toen ter tijdt gevonden wierd". Een colloquium gehouden ten huize van de heer Olivier Weesaert bracht al even weinig aarde aan de dijk. Al die herrie en drukte waren stellig niet bevorderlijk voor de goede verstandhouding tussen de Magistraat en Hemony, want niet alleen de kwaliteit van de liedjes, maar ook die van de klokken zou weldra in het geding komen.

Balthazar Richart uit Brussel "eenen zeer hervaren meester in de muzykale compositie en den kromhoorn van het Koninkl. Hof" kwam op 28 april vertellen dat 2 van de 3 grote klokken niet deugden. Zulk een kaakslag, zulk een slag onder de gordel waren te veel voor de zenuwen der vrienden Petrus en Louys, vooral als deze laatste vernam dat men Joannes Willems, een concurrent van Louys, ontboden had om in diens plaats de beiaard te bespelen. "Bedektelyk hebben ze het yzerdraet verandert van den vollen toon van F in sijnen halven toon. Mr.

Op de stoel van de trommel bemerkt u de in het ijzer gegoten naam van de stadsuurwerkmaker Chs NOLET, te Gent in 1887 overleden op 69-jarige leeftijd. Zijn nationale of lieter internationale faam heeft Nolet te danken aan de menigvuldige uitvindingen die hij op zijn naam heeft weten te zetten. Met name van het electricisch uurwerk. Het eerste exemplaar bevestigde hij in het begin van 1852 aan de gaslantaarn die geplaatst was op de hoek van de Mageleinstraat en de Bennesteeg, precies tegenover zijn woning, het Klein Paradijs genoemd, en gelegen aan de Mageleinstraat 21 (tegenwoordig ingenomen door een handel in schrijfmachines. Ook te Brussel en te Marseille werd op de ingenieuze Gentenaar beroep gedaan ook in die steden electricische uurwerken te plaatsen (bedoeld is wijzerplaten).

De dankbare stad vereerde de man op 16 maart 1855 met een erepenning waarvan de inschriften aldus luiden : Beeldzijde : Gentse Leeuw in reliëf. Bij besluit des raeds der stad Gent van VI december MDCCCLIV. Fides et Amor.

Rugzijde : Aen stadshorlogiemaker Karel Nolet die de electriciteyt de eerste in 't groot heeft toegepast op de uerwyzers in stadslanternen geplaatst.

(Foto Toeristische Dienst)

Richart niet wetende dit bedrog oordeelde dat de klokke moest ergoten worden. 's Anderdags heeft Mr. Louys na dat hy wederom bedektelyk het yzerdraet verandert had getoont dat de klokke goed was en het oordeel van M. Richart tegengesproken". De Brusselse organist Nicolaes Royer besloot de rij experten. Hij overtuigde de schepenen dat er aan de klok moest gekapt worden. Nadat Pieter flink gekapt had kon men niet anders dan vaststellen dat men van kwaad naar erger gegaan was. Royer en Pieter werden wandelen gezonden. Deze laatste niet zonder, na jaren achtereen zijn wedde gevorderd te hebben, de stad een proces aandeed. Dit werd op 22 aug. 1676 uitgevochten voor het Hof van Vlaanderen. De uitspraak was dat de klok moest hergoten worden. Liever dan deze vernedering te moeten ondergaan zegde hij Gent vaarwel zonder ooit nog een penning ontvangen te hebben. Had hij die vermaledijde klok hergoten dan zou ze vandaag niet prijken op het Burgemeester Braunplein.

Dat Hemony onheus bejegend is geweest door Gent mag blijken uit het feit dat naderhand gebleken is dat veel van Hemony's klokken kleine kunststukjes waren.

Nog een enkel woord over de trommel waarover we het zoëven hadden. Hemony goot hem maar de reeds genoemde Royer voorzag hem van de nodige gaatjes en voor de herstelling van het ijzerwerk. Sedert 1660 is herhaaldelijk aan de beiaard gedokterd : klokjes werden vervangen, andere aangeschaft derwijze dat, mocht een beiaardier daartoe de gelegenheid hebben met 52 klokken en klokjes zou kunnen spelen.

Een typische 19de-eeuwse nog al erg politiek getinte anecdote mogen we hier niet onvermeld laten. Een anecdote waarbij ten overvloede aangetoond wordt dat zelfs een onnozele wekking niet kan ontsnappen aan de kwalijke geestigheden van sommige politieke heren.

Het was de gewoonte, althans in de 19de eeuw, de trommel van nieuwe wekkingen te voorzien op de dagen dat er toch niet gewekkerd werd, nl. gedurende de heilige dagen : Witte Donderdag, Goede Vrijdag, Paaszaterdag.

Was het toeval of was het er geen dat precies in de jaren '76 en '77 liberale (= Vlaamse) stemmen opgingen om de wekking nieuwe liedjes mee te geven.

Het was Hermann van Duyse, eerste conservator van het Museum voor Oudheidkunde, die erop wees dat er een komaf mocht gemaakt worden met het soort voorstellen die tot dan toe van de mode waren.

In een artikel verschenen in Le Journal de Gand van 11 maart 1876 protesteert de toenmalige horlogemaker Ch. van Lancker die sedert 1865 met het kiezen van de liedjes belast was. Natuurlijk met de toestemming van het Schepencollege. Op dat ogenblik waren dat aria's geknipt uit bekende opera's : Ombre van von Flotow; Hamlet van Thomas; Si j'étais Roi van Adam; Roméo van Gounod. "Vous pensez qu'il serait plus facile et en même temps plus intelligent de choisir pour le carillon des airs populaires anciens ?" Hermann van Duyse die als liberaal wél voorstander was van het volkslied nam de schrijver van het artikel tamelijk hardhandig in huis. "Nous demeurons d'ailleurs à l'heure qu'il est convaincu qu'il ne dépend pas uniquement de M. Van Lancker de *piquer les airs* qu'il lui plait. (...) Nous n'avons jamais eu l'intention de réclamer autre chose et n'avons fait que soumettre à l'administration une opinion que beaucoup de nos concitoyens partagent (...) les motifs contemporains ont la plupart du temps un caractère qui cadre mal avec la vénérable sonnerie du Beffroi. (...) Trop souvent certains traits sont ratés et l'on peut se faire une idée de l'agacement que produit la 8760ième (365 x 24) exécution d'une retournelle de Hamlet, etc. La musique de Gounod, etc. ne gagne pas à être arrangée pour carillon même pas par M. *l'horloger de la ville* et tant s'en faut que l'ouverture de Guillaume Tell moulue par un orgue de barbarie soit de nature à charmer les dilletanti."

We hebben niet kunnen nagaan op welke manier de pennetwist beslecht werd. Een ding is zeker : toen het er in '77 op aankwam tijdens de heilige dagen de wekkingen te veranderen deed het college alsof zijn neus bloedde en liet gedurende die heilige dagen wel de beiaard spelen. De karwei met de trommel moest dan maar doorgaan tijdens

de Pinksterdagen waarop de klokken wel mochten luiden. Sedert lange jaren (hoeveel ?) zingt onze onvolprezen beiaard dag in dag uit, 's nachts zowel als 's daags zijn vier opwekkende wekkingen. In de juiste toon, begeesterend, aandoenlijk, medeslepend, overweldigend... wel te verstaan gelijk Piet Patyn zijn kanarievogel. Hoelang zal het vogeltje dat nog doen ?

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

1. In een tijdspanne van amper 50 jaar werden (natuurlijk houten) torens in de as gelegd : een in 1120 en een andere in 1176 toen een katastrofale brand een groot gedeelte van de stad vernielde; daaronder de (eveneens houten) grafelijke woning die gelegen was tegenover het stenen grafelijk kasteel (nu de kelder van de meeste toren van 's Gravensteen). Die grafelijke woning (aula comitis) stond op de plaats tegenwoordig ingenomen door de gewezen overdekte Vismarkt.

2. Het was o.a. binnen de omheining van het klooster (nu Koophandeleplein) dat de Magistraat het eikehouten dakgebint van het (Oud) Groot Vleeshuis liet monteren en demonteren; ontegensprekelijk een meesterwerk van houtbewerkingsvakmanschap. De ligging zowel van het klooster als van het Vleeshuis, beide aan de Leie gelegen, verklaart gedeeltelijk waarom het Stadsbestuur het klooster uitkoos om een dergelijk grootscheeps werk te laten uitvoeren.

3. Het Auweet was een militaire parade die gehouden werd te Halfvasten en waaraan praktisch al de ambachtslieden deelnamen. Vanzelfsprekend tot de tanden gewapend. Stoetsgewijze trok dat machtig leger door de stad om vóór het Stadshuis ontbonden te worden : een indrukwekkend door middel van toortsen verlichte taptoe. Vervolgens had in de grote zaal een luisterrijk feest plaats waaraan de Magistraat en de gildekens deelnamen en waarbij veel, heel veel, te veel gedronken werd. Het Auweet werd wegens zijn losbandigheid door Keizer Karel in 1540 afgeschaft. Zodra de Hauweetclocke (Alvastine clocke; lees werkklok) haar gebeier liet horen klonk overaal de kreet : " 't Is tydt, de clocke slaet tiene !".

4. Een oud gebruik wilde dat klokken met een opschrift bedacht werden, een gepatenteerde doopakte die ze verplicht waren tot het einde van hun dagen overal mee te dragen. Ziehier hoe het opschrift van onze grote klok "luidde" :
 Deum : time (vrees eerbiediglijk God) : jnt (in het) : jaer : Ins : Heeren : doem (toen men) : screef : m : ccc : en : XIV : Scependoem : van : willem : Beer : en : heure:(hunne) : ghesellen : jn : wedemaend (juni) : maecte : dese : Clocke : Meester : Jan : van : Ludeke : en : Meester : Jan ; van : Roosbeke : Die : gheheeten : es : Roeland : als : mense (men ze) : luidt : es : storme : jnt : landt.
 Op te merken valt dat volgens deze (authentieke door Justus Billet opgetekende) tekst de klok NIET bestemd was om te "kleppen als het brandt" zoals moderne en minder moderne liederteksten ons willen doen geloven.

5. De kraan, in de middeleeuwen engien of ghewindt genoemd, was naast de katrool, pley of palye genoemd, het meest gebruikte toestel. Gewoonlijk werd ze door mankracht bewogen. Daartoe liepen 2, 3 of 4 "knappen" of "kinderen"

(= kraankinderen) in een loopwiel, "rat" genaamd. Dit wiel maakte de werking van het hijstoestel mogelijk. In het algemeen ging het engien met de bouw mee de hoogte in, doch bij het bereiken van een grote hoogte nam men zijn toevlucht tot de paardekracht. Vanzelfsprekend was het op de begane grond dat twee paarden een verticale as in beweging brachten waardoor het touw (reep) opgewonden werd (ghewindt). Vandaar de naam windas. De aanwending van de paardekracht bij de bediening van kranen was minder uitzonderlijk dan men geneigd zou zijn te veronderstellen. De meest spectaculaire door paarden in beweging gebrachte kraan draaide lange jaren zonder eenmaal van plaats te veranderen : van 1733 tot ver in de 19-de eeuw. Met de door 4 paarden aan het draaien gebrachte kraan haalde men reusachtige emmers, 270 liter water inhoudende, vanuit een 58 m diepe put die men ter waterverzorging van het Hôpital Bicêtre (Parijs) gegraven had. Een huiveringwekkende bijzonderheid : in 1781 verving men de 4 paarden door 24 galeiboeven of mensen die daarvoor doorgingen. Na de Omwenteling van 1789 werden de gevangenen bevrijd en moesten krankzinnigen hun plaats innemen.

6. Het was aan de Rekelinsbrugge bij Deinze dat het treffen op 21 juli plaats had. Onder de talrijke gesneuvelden telde men de kapitein van de Kaproenen : de patriciër Willem Wenemaer. Zoals voldoende bekend is bevindt de koperen grafplaat van hem en zijn vrouw zich in het Bijlokemuseum en herinnert een straatnaam aan dat bloedig oorlogsfeit : de Rekelingestraat.

7. Filips de Schone huwde in 1496 Johanna van Aragon en Castilië (de Waanzinnige) bij wie hij 6 kinderen verwekte. De tweede oudste was de ons allen te goed bekende Gentenaar Keizer Karel. Filips' enige zuster Margareta (van Oostenrijk) (1480-1530) speelde in onze geschiedenis een uitzonderlijk voorname rol. Wegens die rol heeft men haar portret op de nog gangbare bankbiljetten van 500 F gedrukt.

8. Posteerne = Posterne = Pasterne = Poterne) was de naam gegeven aan een van de 3 stadspoorten aan de Houtlei gelegen. Ze werd gesloopt in het begin van de 19de eeuw. Omstreeks 1346 bouwde de graaf in de nabijheid van de poort een paleis dat Hof vander Pasterne genoemd werd. Dit Hof Alias Myns Heeren Hof van Vlaenderen moest weldra zijn gastvrijheid delen met een ander paleis : het Hof ten Walle alias Sersanders Hof alias Prinsenhof dat in 1353 is 's graven bezit gekomen was. Niettemin bleef het Hof vander Posterne een liefkoosde pleisterplaats voor de Bourgondische hertogen. Michelle de France, de eerste vrouw van Filips de Goede overleed er, naar verteld werd ten gevolge van een vergiftiging. Vóór 1942 heette de straat die aan het hof herinnert Bestormstraat (rue d'Assaut). Tegenwoordig heet ze Posteernestraat.

9. De Vrije Schippersnering had niet alleen hun gildehuis aan de Graslei, bij de Ketelpoort (-brug) bezat ze een tweede huis en kapel. Deze waren gelegen waar zich tegenwoordig het Klein Gerechtshof en een postkantoor bevinden. Beide gebouwen werden door de Fransen onteigend.

10. Karel VI regeerde van 1711 tot 1740. Hij was de broeder van Keizer Jozef I en de vader van Keizerin Maria Theresia. Onder zijn regering werd de fameuze Oostendse Compagnie op gericht; in feit een mislukking. Zeer bekend is de kopergravure voorstellende zijn plechtige huldding die op 18 okt. 1717 op de Vrijdagsmarkt plaats had.

11. Die straf was maar een kleinigheid vergelegen met de vele andere strafbepalin-

gen die door de Keizer op 29 april 1540 uitgesproken werden : afschaffing van de privileges, eigendommen van stad en gilden geconfisqueerd; inlevering van wapens; slopen van poorten en wallen.

12. In 1741 werd ze opgedoekt om plaats te maken voor de bouw van de stadsgevangenis (Mammelokker).

13. De kapel en het hospitaal van de wolwevers werden in het begin van de 14de eeuw aan de Kortedagsteeg gesticht. De (gotische) kapel gewijd aan Sint-Leonardus, kwam in 1477 in het bezit van kanunnik van Harelbeke. Het hospitaal werd door de Fransen verbeurd verklaard. Nadat in 1821 de Kleine Vleeshalle (hoek Vogelmarkt en Kortedagsteeg) gesloopt werd ging de markt over naar de kapel. Vanaf 1871 werd ze gebruikt als verkoopzaal. Later kwam er een bioscoop in "Le Carillon" nu "Savoy". In het belendend steegje is een zijgevel nog zichtbaar. Wat niet zichtbaar is zijn de muurschilderingen die de kapel versieren.

BIBLIOGRAFIE

Claeys Pr., Les Monuments de Gand, in La Flandre Libérale, 18.04.03, 27.04.03, 04.05.03.

Lehr A., De Klokkengieters François en Pieter Hemony, Asten, Nederl. 1959.

Nowé H., Het Belfort van Gent, 1949

Werveke (A. van -), Van wanneer dagtekent "tbeweerp van den beelfroete?" "Was het Belfort oorspronkelijk bestemd om een uurwerk en een klokkenspel te bevatten?" in Bulletin Gesch. en Oudheidk., 1905, blz. 130-150

Werveke (A. van -), Het Auweert, overdruk

Werveke (A. van -), De oorsprong van den Beiaard. De Klok Roeland, in Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheidkunde van Vlaanderen 1927

Werveke (A. van -), Nota's in het Stadsarchief

Willems L. De Sint-Nikolaastoren als oud Belfort van Gent, in Bulletin Gesch. en Oudheidk. 1912, blz. 104-119

x x x Beschryvinge van eenige Oudheden der Grootte en Vermaerde Stadt van Gent, in Almanach ofte oprechten Nederlantschen Hemel-Meter voor het Jaer ons Heeren Jesu-Christi MDCCXXI, Ghendt by Joannes Eton recht over den Raedt (Stadhuis) in de Druckerye van 't groen Cruys, 1721.

x x x Krante-artikelen in Gentse bladen

x x x Over het Belfort en den beyaerd te Gent, in Wegwijzer van Gent blz. 119-132

WAAROM EEN LIEFDADIGHEIDSWERKPLAATS NIET WERD OPGERICHT IN 1806

NOOT

Op 14 juli 1803 had eerste consul Bonaparte de stad Gent bezocht. Een jaar later en wel op 2 december 1804 zal hij zich tot keizer laten kronen. Op 16 juli 1801 was een concordaat met de Paus gesloten. Op

8 maart 1800 was Guillaume Faipoult tot prefect benoemd van het Schelde-departement, hij zal te Gent blijven tot in 1808. Op 17 maart 1804 was graaf Joseph della Faille burgemeester geworden te Gent.

Gent 31 oktober 1806.

De Burgemeester van de stad Gent
Lid van het Legioen d'honneur

Aan Mijnheer de Prefect,
Lid van het Legioen d'honneur.

Mijnheer,

Artikel 3 van het keizerlijk decreet van 31 mei laatstleden, dat de uitgaven bepaalt van de stad Gent voor het jaar 1806, voorziet de oprichting van een werkatelier voor bedelaars en voorziet hiervoor een uitgave van 12 090 fr. Laat me toe enkele bedenkingen te maken om aan te tonen, dat het onmogelijk is een werkatelier te Gent op te richten en om U voor te stellen een andere bestemming aan het voorziene bedrag te geven.

Een drietal jaar geleden waren de burgers van onze stad van oordeel, dat de bedelarij moest worden uitgeroeid. Ze wensten dat een liefdadigheidswerkplaats zou worden opgericht om dit doel te bereiken. Om in die tijd het doel te bereiken scheen het natuurlijk, dat de werkwijze gevolgd in andere steden kon toegepast worden en dit gepaard met maatregelen, die in de tijd voor de intrede van de Franse legers in ons land genomen waren door het landsbestuur en dit met goed gevolg.

Met dit doel werd de gewezen abdij Terhaeghen (in de Moleenaarstraat) ter beschikking van de stad Gent gesteld. Weldra werd echter vastgesteld, dat vooraleer maatregelen te nemen ten behoeve van valide bedelaars, luiaards en vagebonden het nodig was te voorzien in de hulp aan gebrekkige behoeftigen en bejaarden. De abdij Terhaeghen werd bestemd als tehuis voor ongeneesbaren en gebrekkigen. Het gebouw was bovendien ongeschikt om er een Liefdadigheidswerkplaats op te richten. Ik heb dus aangetoond, dat men moet verzaken aan het plan een werkplaats in de gewezen abdij Terhaeghen op te richten; bovendien beschikt Gent over geen passend lokaal.

Onafhankelijk van deze reden zijn er nog andere, die aantonen dat we moeten verzaken aan de gedachte een werkplaats op te richten

- 1° De stad Gent is hoofdzakelijk een stad van fabrieken en manufacturen, die gebruik maken van duizenden armen. Zijn talrijke werkplaatsen met machines laten het gebruik toe van kinderen van zeven tot veertien jaar. Politie maatregelen hebben de fabrikanten geholpen en al deze kinderen, tewerkgesteld in de fabrieken, zijn van de straat verdwenen en zijn niet meer ten laste van het Weldadigheidsbureau.
- 2° De gebrekkige bejaarden en ongeneesbaren werden geplaatst in de talrijke gestichten en voornamelijk in het burgerlijk hospitaal (1) en in het Sint-Antoniusgesticht.
- 3° De armen, die vroeger leefden van aalmoezen ontvangen van het Liefdadigheidsbureau steun aan huis.
- 4° Valide bedelaars zijn niet meer toegelaten en men ziet er geen meer in de stad dit dank zij Uw besluiten, die ik volledig doe toepassen. Elke valide bedelaar, man of vrouw, wordt aangehouden, en voor de boetstraffelijke rechtbank gebracht en veroordeeld tot een opsluiting in de gevangenis, waar ze tewerkgesteld worden in de spinnerij, waarvan Mijnheer L. Bauwens thans de ondernemer en directeur is.
- 5° Valide bedelaars van andere steden worden aangehouden, overgeleverd aan de gendarmerie en geleid voor de burgemeester, waar ze woonachtig zijn. Bedelaars zonder paspoort worden behandeld en gestraft als vagebond.

Volgens deze beschouwingen en gezien Uw zekerheid, dat door al de genomen maatregelen de bedelarij is uitgeroeid zonder een Liefdadigheidswerkplaats te moeten oprichten - oprichting, die trouwens zou gepaard gegaan zijn met onoverkomelijke moeilijkheden - vragen we U bij het Gouvernement onze vraag te willen steunen, waarbij ons toegelaten wordt van het bedrag van 12 090 fr. voor de oprichting van een werkplaats een bedrag van 6 590 fr. aan te wenden voor de uitgaven te dekken van het feest van St. Napoleon (zo in de tekst), dat plaats had op 19 augustus en dat het overschot van 5 500 fr. ter beschikking zou gesteld worden van het Liefdadigheidsbureau en van de Zusters van Liefde in het geval, dat een strenge winter dit voorstel zou noodzakelijk maken.

Ik heb de eer U eerbiedig te groeten,
J. Dellafaille

Op deze brief kwam het volgend antwoord.

Gent 10 november 1806.

De Prefect van het Schelde-departement, lid van het Legioen d'honneur.

Aan de Burgemeester van de stad Gent

Ik zend U uw brief van 31 oktober in verband met de moeilijkheden betreffende de oprichting van een Liefdadigheidswerkplaats terug. Ik verlang, dat dit stuk, dat moet gebracht worden onder de ogen van de Keizer met meer zorg zou worden opgesteld en dat uitvoeriger de maatregelen genomen om de bedelarij uit te roeien zouden worden ontwikkeld.

Het is noodzakelijk dat men de genomen maatregelen behandelt, waardoor het aantal bedden in het tehuis voor gebrekkige bejaarden werd vermeerderd. Na gewezen te hebben op deze maatregelen, alsook op de talrijke fabrieken en op de hulp van het Liefdadigheidsbureau zal het niet moeilijk zijn aan te tonen, dat een Liefdadigheidswerkplaats niet volstrekt noodzakelijk is.

Men moet ook de nadruk leggen op de afwezigheid van een behoorlijk lokaal. De brief van 31 oktober spreekt er wel van, maar legt onvoldoende de nadruk op dit punt, dat ook essentieel is. Het is ook wenselijk van in plaats van te zeggen, dat het lokaal Terhaeghen ter beschikking van de stad werd gesteld voor de oprichting van een Liefdadigheidswerkplaats, duidelijk te verklaren dat dit klooster het enig mogelijk lokaal was, maar dat dit plan volledig vervallen is als gevolg van het keizerlijk decreet van 18 september, waarbij dit gebouw wordt bestemd voor de Zusters van Liefde.

Ook het deel, waarin gezegd wordt dat de valide bedelaars worden aangehouden en voor de rechtbank gebracht, moet veranderd worden omdat dit niet nauwkeurig is. De valide bedelaars worden slechts voor de rechtbank geleid in geval van herhaling. Het is noodzakelijk dit deel in overeenstemming te brengen met de besluiten ter bestrijding van de bedelarij.

Tenslotte, Mijnheer de Burgemeester, moet ik U vragen in een afzonderlijke brief de verandering van de bestemming van het voorzienne krediet te vragen; deze brief moet enkel de onmogelijkheid van de oprichting van een Liefdadigheidswerkplaats aantonen.

Ik heb de eer U te

Faipoult

M. VAN BERGEN

(1) bedoeld wordt het oudmannenhuis bestuurd door de Broeders van Liefde in de Bijloke.

NOOT

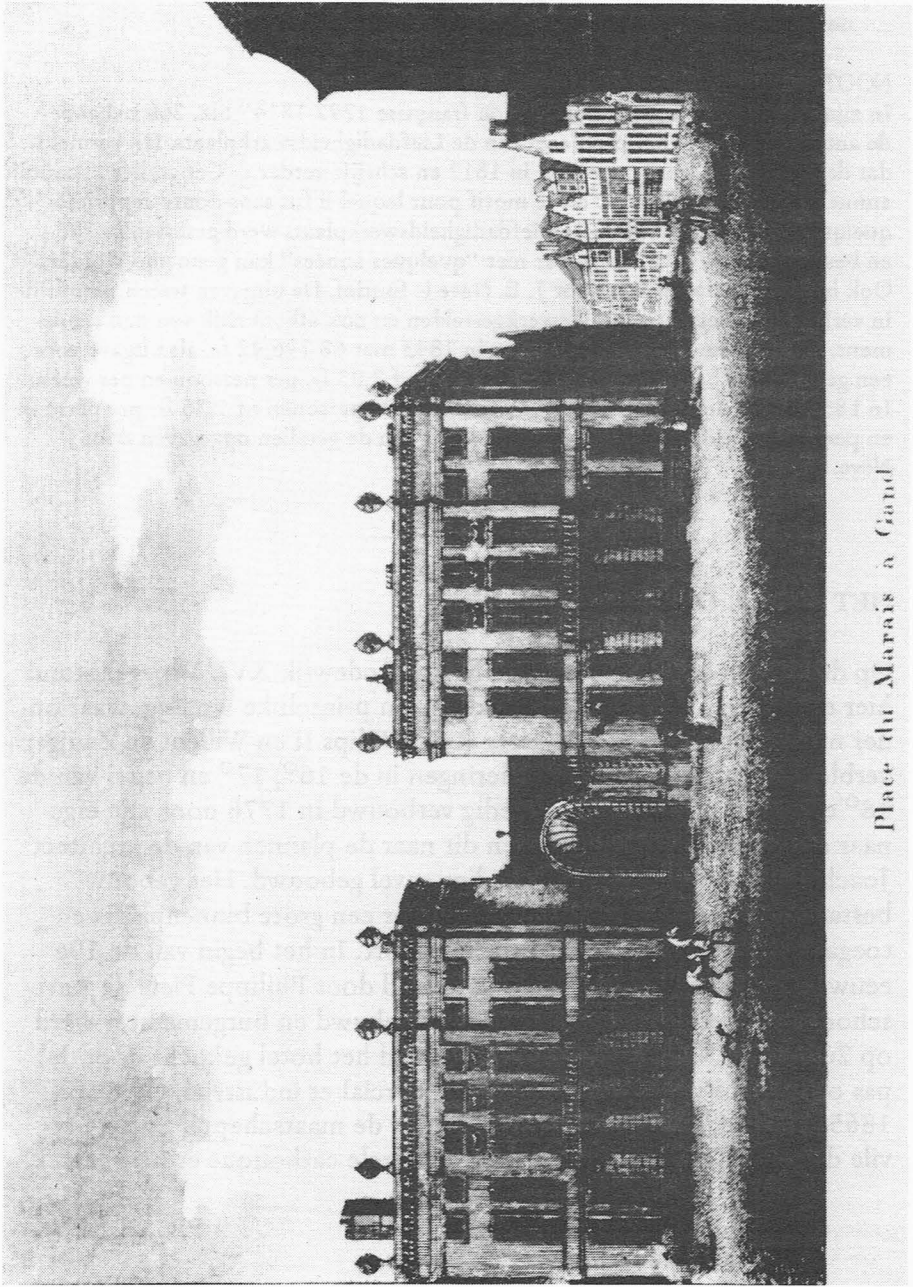
In zijn werk "Gand sous la domination française 1792-1814" blz. 260 behandelt de auteur J. E. Nève het probleem van de Liefdadigheidswerkplaats. Hij vermeldt, dat de werkplaats werd opgericht in 1817 en schrijft verder : "Cet atelier ... coûtait annuellement 140 000 fr. C'est le motif pour lequel il fut sans doute supprimé quelques années plus tard". De Liefdadigheidswerkplaats werd gesloten in 1864 en bestond dus 47 jaar, wat zeker niet "quelques années" kan genoemd worden. Ook het bedrag opgegeven door J. E. Nève is foutief. De uitgaven waren natuurlijk in verhouding met het aantal tewerkgestelden en ook afhankelijk van hun rendement. De grootste uitgave kwam voor in 1843 met 68 196,42 fr. als uitgave voor een gemiddelde bevolking van 552 personen of 2,03 fr. per persoon en per week. In 1850 beliep de uitgave 40 409,75 fr. voor 328 personen of 1,36 fr. per persoon en per week. Beide getallen liggen dus ver af van de getallen opgegeven door J. Nève.

HET HOTEL DE NOCKERE

Op de Poel staat een groot hotel in stijl Lodewijk XVI. Vroeger stond hier een steen - het Hof van Wacken - een prinselijke woning, waar onder meer Filips de Goede, Keizer Karel, Filips II en Willem de Zwijger verbleven. Na een aantal veranderingen in de 16°, 17° en begin van de 18° eeuw werd de woning volledig verbouwd in 1778 door zijn eigenaar de Ghellinck de Nockere en dit naar de plannen van de architect Joachim Colin. Den werd de huidige gevel gebouwd. Het gebouw bestaat uit twee vleugels gescheiden door een grote binnenplaats en toegankelijk langs een monumentale poort. In het begin van de 19e eeuw was het hotel de Nockere bewoond door Philippe Piers de Raveschoot, die met Marie de Nockere was gehuwd en burgemeester werd op 20 juli 1819. In september 1858 werd het hotel gekocht door de pas opgerichte vereniging Cercle commercial et industriel. Op 6 april 1865 werd het gebouw aangekocht door de maatschappij Société civile de l'Hôtel de Nockere en nam de Cercle catholique er haar intrek.

PR. CLAEYS

Place du Marais à Gand

BIBLIOGRAFIE

1. *Gentse steendrukkers uit de jaren 1840* door G. Van Severen in Toerisme in Oost-Vlaanderen nr. 1, 1979. Boeiend artikel, dat rijkelijk geïllustreerd is, over Gentse steendrukkers.
2. *De Tussenkomst van de Overheid in de Arbeidershuisvesting : Gent 1850-1904* door Willy Steensels in Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, VIII, 1977, 3-4. Grondige studie over de Gentse beluiken. Wel mocht in deze studie de naam van prof. dokter Burggraave worden vermeld, die met het woord in de gemeenteraad en op congressen en door publicaties de aandacht heeft gevestigd op de bedroevende toestanden van de Gentse beluiken en de nadelige gevolgen op de bewoners.
3. *Onderzoek naar de Gentse Beluiken : bouwfysische, sociologische, historische en kunsthistorische evaluatie* opgesteld door een groep medewerkers van W.I.A.R.U.G. Seminarie voor Nieuwste Geschiedenis 1978. Prof. Dr. H. Balthazar. Grondige studie over de huidige toestand van de Gentse beluiken, gezien van uit een bouwfysisch, historisch, sociologisch en kunsthistorisch standpunt.
4. In *Le Soir* van 22 februari 1979 verscheen een artikel over Brusselse volksliederen "Veef van Bomma !" In een volgend artikel "Ces chansons que nos lecteurs ne veulent pas oublier" op 20 maart 1979 verscheen een brief van mevr. J. Moeremans in verband met het lied *Mie Katoen*. Mevr. Moeremans schrijft : "Mie Katoen (mars) werd gecomponeerd in 1887 door Meester Léon Moeremans. In die tijd was hij dirigent van de harmonie van Sint-Amandsberg. Het lied werd geschreven voor een feest van Sint-Cecilia. De auteur dacht er geen ogenblik aan het stuk te tekenen. Nochtans kende deze mars-farandole een groot succes. Thans wordt het zelfs buiten onze grenzen gezongen : de koren van het Rode Leger hebben het geïnterpreteerd bij hun optreden te Brussel. Voor de naam werd de componist vermoedelijk geïnspireerd door de talrijke arbeidsters uit de katoenindustrie van die tijd." Léon Moeremans werd geboren te Ninove in 1861. Hij studeerde aan het muziekconservatorium te Gent. Hij was gedurende 42 jaar leraar in de harmonie, compositie en orkestratie en had als leerling Désiré Defauw. "Mie Katoen" kwam ook voor in de mars "Marche du Vieux Bruxelles" van de tentoonstelling van 1935 en gecomponeerd door Pierre Leemans.
Léon Moeremans heeft een massa stukken gecomponeerd, waaronder opera's (Rink Folkema in 1950 nog opgevoerd te Antwerpen), orkest-

stukken, ontelbare marsen, zangen, volksliederen uit de Vlaamse folklore, koren, enz. In 1952 voerde het Nationaal Orkest van België te Kortrijk de Vlaamse Symphonietta van L. Moeremans uit. (De Reus die komt, Kerstnacht, Volksleute, 't Ros Beyaert).

In 1888 richtte Moeremans een werkplaats op voor het vervaardigen van blaasinstrumenten. Voor de historische stoet van 1895 bouwde Moeremans een aantal oude instrumenten, die later aangekocht werden door de bekende verzamelaar en musicoloog César Snoeck. Het is te betreuren, dat na de dood van de Heer Snoeck deze buitengewoon belangrijke verzameling muziekinstrumenten verloren ging voor onze stad (vermoedelijk in het museum van muziekinstrumenten te Brussel).

Moeremans nam ook een tweetal brevetten voor verbeteringen aan instrumenten. Op de provinciale tentoonstelling te Gent in 1899 verwierf hij een ere-diploma. Hij verkocht instrumenten in België, Nederland, Noord-Frankrijk en zelfs tot in de Verenigde Staten.

Terwijl bleef hij verder verbonden aan het Gents conservatorium en schreef enkele theoretische werken. (Cours d'Harmonie, Analyses des 32 Sonates de Beethoven, Grondregels van de Muziek).

De componist Léon Moeremans overleed te Gent in augustus 1937.

Noot : zie ook C. Bergmans : Le Conservatoire Royal de Musique de Gand 1901. De volledige lijst van de werken van L. Moeremans en enkele andere documenten in verband met deze componist werden gedeponeerd in het Documentatiecentrum.

5. *Raf Van Lerberge : De geschiedenis van Bond Moyson*. In dit werk van 173 bladzijden vertelt de auteur ons over het ontstaan, de groei en de evolutie van de ziekenbond Bond Moyson. De auteur toont ook duidelijk de gevolgen van de invoering van de verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit aan voor de mutualiteit. Het werk bevat ook een aantal zeldzame illustraties. Zeer ernstige studie (prijs 250 fr.)

STRAATNAMEN

9. *Lieven Bauwensplein* : Lieven Bauwens werd te Gent geboren op 14 juni 1769 als zoon van een rijke leerlooier. In 1798 slaagde hij er in enkele delen van de spinmachine Mull-Jenny uit Engeland te smokkelen. Toen de Engelsen dit ontdekten, moest hij ijlings de vlucht nemen. Bauwens bouwde een fabriek te Passy bij Parijs; in 1799 bouwde hij een fabriek te Gent in het oud Kartuizerklooster. In 1800 werd hij burgemeester van Gent, maar in april 1801 legde hij dit ambt neer.

Hij richtte nog een fabriek op in het Rasphuis op de Coupure, waar de gevangenen nu sponnen. Een derde fabriek werd gebouwd in de Norbertijnerabdij te Drongen in 1805. Bauwens werd met eerbewijzen overladen : Napoleon bezocht zijn fabriek in 1803 en in 1810; hij ontving de medaille van de stad Gent en het kruis van het Erelegioen. Gent werd het Belgisch Manchester. Maar het tij keerde : door de blokkade daalde de activiteit. De val van Napoleon had de val van L. Bauwens voor gevolg. Hij moest zijn fabrieken aan zijn schuldeisers overlaten. L. Bauwens vestigde zich te Parijs én zal er overlijden op 17 maart 1822. Hij ligt begraven op het kerkhof Père-Lachaise. Het standbeeld van Lieven Bauwens werd ingehuldigd in 1885. (zie : Fris).

10. *Bénardstraat* : Straat aangelegd in 1841 op de gronden van de heer Bénard, een Brussels grondeigenaar. (Fris)

11. *Peter Benoitlaan* : (Gentbrugge. Er is ook een Peter Benoitstraat te Sint-Amandsberg) Geboren te Harelbeke op 17 augustus 1834 studeerde P. Benoit aan het conservatorium te Brussel. In 1857 behaalde hij de Prijs van Rome, deed een studiereis in Duitsland waar hij Liszt leerde kennen en werd in 1862 dirigent in de Bouffes Parisiens als opvolger van Offenbach. Het jaar daarop was hij te Brussel. In 1867 krijgt hij de leiding van de muziekschool te Antwerpen. Hier kon P. Benoit zich volledig ontplooiën. P. Benoit voerde het Nederlands als onderwijstaal in. "Door zijn composities propageerde hij de wederopstanding van de Vlaamse muziek en de culturele verheffing van het Vlaamse volk". (H. Willaert) Zijn composities kenden een internationaal succes. Na jaren strijd zal zijn muziekschool in 1897 als Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium worden erkend. P. Benoit schreef oratoria (Lucifer, De Schelde, De Oorlog), cantates (De Rubenscantate, De Wereld in), religieuze muziek, lyrische liederen en drama's. De grote componist overleed te Antwerpen op 8 maart 1901.

TE GENT

1. Prof. Jozef Schell van de Gentse Rijksuniversiteit ontving de Francquiprijs 1979 voor zijn werk op het gebied van de microbiologie. Vorig kwam prof. Schell samen met zijn vorseersteam van de R.U.G. en de V.U.B. in de internationale belangstelling door zijn ontdekkingen in verband met de genetische manipulatie. Prof. Schell is thans buitengewoon hoogleraar te Gent en sedert 1978 directeur van het Max Planck Instituut te Keulen.

2. Een zijweg van de Gentstraat te Oostakker (Gent) kreeg de naam de Courtebournelaan. Markiezin de Courtebourne liet in 1870 op haar kasteel te Slotendries een grot bouwen. Op verzoek van de pastoor plaatste ze er een beeld van de H. Maagd van Lourdes. In 1873 werd het beeld gewijd. Op verzoek van de dorpingen werd het publiek nu alle zondagen toegelaten om aan de grot te komen bidden. In enkele jaren tijd werd Oostakker het voornaamste bedevaardersoord van ons land.

3. In het eerste trimester van 1979 steeg de goederentrafiek in de Gentse haven met 40 % in vergelijking met 1978. De graansector verdubbelde bijna door het in bedrijf nemen van Ghent Grain Terminal aan het Rodenhuisendok. Ook kwamen in 1979 reeds zeventien schepen binnen, die 17 000 wagens Honda aanvoerden.

4. Het stadsbestuur doet heel wat inspanningen om het toerisme te bevorderen. De verlichting van gevels en monumenten wordt uitgebreid van het Pand tot aan het Rabot (de vaarroute). De bewoners van de huizen langs de toeristische vaarroute kunnen kosteloos van het stadsbestuur bloembakken en geraniums bekomen. (Dienst Toerisme, Borluutstraat)

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag 87 : Wie kan de redactie meedelen wanneer de tol te betalen aan de Rooigembrug (begin van de Drongensesteenweg) werd afgeschaft ?
